

Kandidatspeciale

Hussein Hage Ali

Anerkendelse i arbejdet med stofmisbrugere

En kvalitativ undersøgelse af tidligere stofmisbrugeres oplevelse af anerkendelse på døgninstitutionen Opbygningsgården

Vejleder: Søren Juul

Afleveret den: 22/08/13

Universitet: Aalborg Universitet

Studienummer: 20110522

Forfatter Hussein Hage Ali

Titel og undertitel: Anerkendelse i arbejdet med stofmisbrugere - En undersøgelse af tidligere stofmisbrugeres oplevelse af anerkendelse på døgninstitutionen Opbygningsgården

Vejleder: Søren Juul

Afleveret den: 22. august 2013

Antal tegn: 163.257

Forord

I forbindelse med dette speciale har flere personer hjulpet mig på vej, støttet mig og været til rådighed.

Jeg vil gerne takke min vejleder, Søren Juul, for sine udfordrende, konstruktive og inspirerende vejledninger. Derudover vil jeg gerne takke informanterne, som stillede sig til rådighed og gjorde denne undersøgelse mulig.

Jeg vil gerne rette en særlig tak til den daglige leder af Opbygningsgården, Hanne Hage-Ali, som har været inspirationskilden til dette speciale. Endvidere vil jeg gerne takke hende for sit bidrag til at finde specialets informanter.

Hussein Hage Ali

August 2013

Abstract

In this thesis the analysis will examine former drug addicts at a residential institution about their experiences on recognition. The background for my research is the positive results shown by the institution Opbygningsgaarden which according to my bias are due to recognition. The analysis will answer the following issue:

How have former residents from Opbygningsgaarden experienced the recognition during their course of treatment and what impact has it had on their self-relation?

This thesis is based on a phenomenological-hermeneutic method with empirical material from qualitative research made from six semi-structured interviews with former drug addicts about their experiences on recognition from their time in Opbygningsgaarden. To display their experiences on recognition I have used the empirical material with Axel Honneths' theory of recognition in the analysis.

The findings of this thesis show that the former drug addicts had an experience of being an active part of their own treatment process. They expressed that the social workers were involving them in all parts of their treatment. They also expressed that they were properly informed about their treatment process and the frames of the institution. The community in the institution played a major role for their sense of recognition. It was in the community where their struggles for recognition took place due to their difficulties to engage in social relationships. For gaining recognition among the others in the community they had to commit themselves by being an active part that contributed to the common values. They felt that their contributions to the community were recognized which made them feel as a value part of the group. During their time in Opbygningsgaarden they learnt to engage in close relationships with both the social workers and individuals from the community. They expressed that these close relationships developed their confidence to engage in other relationships. The finding also indicates that their time in Opbygningsgaarden has had an important impact on their personal development. They express a greater self-worth and greater self-esteem that has improved their way of living. In relation to social work with drug addicts at a residential institution this study confirms my bias that recognition plays an important part for achieving enhancing outcomes.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1

Indledning	7
------------------	---

Kapitel 2

Problemfelt og problemstilling	10
Effekten af døgnbehandling for stofmisbrugere.....	10
Brugerinddragelse	12
Anerkendelse i det sociale arbejde	15
Opbygningsgården.....	16
Problemformulering	18

Kapitel 3

Videnskabsteori.....	19
Videnskabsteoretiske overvejelser	19
Fænomenologi	20
Hermeneutik	21
Forforståelse og fordomme	22
Axel Honneths videnskabsteoretiske ståsted.....	23

Kapitel 4

Metode	25
Semistruktureret livsverdensinterview	25
Udarbejdelsen af Interviewguiden.....	26
Udvælgelse samt kontakt til informanterne.....	27
Etiske overvejelser	28
Overvejelser omkring interviewsituationen	30
Databearbejdning.....	31
Validitet	32
Generaliserbarhed.....	32

Reliabilitet	33
Analysestrategi	34
Kapitel 5	
Teori.....	36
Axel Honneths anerkendelsesteori	36
Den private sfære.....	37
Den retlige sfære	37
Den solidariske sfære	38
Krænkelser.....	39
Baggrunden for anvendelsen af anerkendelsesteorien	40
Kapitel 6	
Analyse.....	41
Tætte relationer.....	41
Fortrolighedskundskab	46
Sammenfatning	48
Retssikkerheden.....	49
Sammenfatning	55
Fællesskabet	56
Anerkendelseskampe i fællesskabet	60
Sammenfatning	67
Kapitel 7	
Konklusion	68
Litteraturliste	72

Kapitel 1

Indledning

Dette speciale er en fænomenologisk-hermeneutisk undersøgelse af forhenværende stofmisbrugeres erfaringer med anerkendelse fra deres behandlingsforløb på døgninstitutionen Opbygningsgården. Indledende vil jeg redegøre for mit valg af denne undersøgelse om anerkendelse i det sociale arbejde med stofmisbrugere, herunder min forforståelse samt teoretiske forforståelse. Herefter vil jeg igennem mit problemfelt præsentere en række undersøgelser og faglige diskussioner, der skal afgrænse og lede frem til problemstillingen.

Opbygningsgården fremlagde i 2010 en gennemførelsesrate, hvor hele 67 % af de indskrevne stofmisbrugere gennemførte et helt forløb (www.Opbygningsgården.dk). Dette tal er væsentligt højere end landsgennemsnittet, som SFI i sin rapport ”*Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark*” fra 2008 offentliggjorte. Tallene viste, at 46 % gennemførte et behandlingstilbud på en døgninstitution (Benjaminsen m.fl., 2009: 55). Udover den fremlagte gennemførelsesrate har Opbygningsgården foretaget en evalueringsundersøgelse på forhold, der indbefatter andet end blot gennemførelse. Undersøgelsen blev lavet i 2012 med beboere, der havde været tilknyttet døgninstitutionen i 2007 og som havde gennemført mere end tre måneders behandling. Her fandt de blandt andet frem til, at cirka 82 % af de tidligere beboere i 2012 var stoffrie. Derudover viste tallene, at cirka 19 % havde begået økonomisk kriminalitet de sidste 5 år og at 44 % var i fast arbejde, 26 % var under uddannelse og 4 % var selvstændige (Hage-Ali & Linden, 2013: 77-78). Selv om det ikke har været muligt at finde en undersøgelse, der direkte kan sammenlignes, har Center for Rusmiddelforskning udarbejdet en rapport, ”*Rapport om døgnbehandling af stofmisbrug*”, der ligeledes evaluerer på andre forhold end gennemførelsesraten. I denne undersøgelse er der foretaget opfølgningsevalueringer på 21 døgninstitutioner seks til tolv måneder efter endt behandling. Her viste undersøgelsen, at cirka 23 % havde begået kriminalitet i form af tyveri, stofhandel samt vold/røveri efter deres udskrivning fra døgnbehandlingen. Indkomstforholdene i undersøgelsen viste, at 15 % havde lønnet arbejde og 6 % var på SU, mens resten fik statsstøtte i form af kontanthjælp, førtidspension med videre (Hesse, m.fl.: 41-44). Sammenlignet med Center for Rusmiddelforsknings undersøgelse viser Opbygningsgårdens seneste evaluering, at de også har opnået positive resultater ud over gennemførelsesraten. Tallene viser, at

et større antal af de tidligere stofmisbrugere, som har gennemført behandling på Opbygningsgården, i dag er blevet stoffrie og er kommet i beskæftigelse samt at færre har begået kriminalitet. De to ovennævnte eksempler kan som nævnt ikke direkte sammenlignes, da Opbygningsgårdens undersøgelse er lavet på beboere, der blev udskrevet for fem år siden, hvor undersøgelsen udarbejdet af Center for Rusmiddelforskning er lavet på beboere, der har været udskrevet mellem seks til tolv måneder. På trods af dette vælger jeg, at sammenligne de to undersøgelser, da det kan give et relativt billede af forskellen.

Det er på baggrund af Opbygningsgården positive tal, at jeg er blevet nysgerrig på at undersøge tidligere stofmisbrugers erfaringer under deres behandling og finde frem til en forklaring på de positive resultater. Mit projekt vil være en kvalitativ undersøgelse, der er baseret på seks individuelle interviews med tidligere beboere, der har været indskrevet på Opbygningsgården. Jeg begrundet mit valg af informanter ud fra, det ønske om at få beboernes subjektive erfaringer og hvordan de har oplevet sig anerkendt under deres behandling på Opbygningsgården. Fokus er dermed på deres oplevelse af anerkendelse. Når jeg vælger at sætte fokus på anerkendelse i arbejdet med stofmisbrugere, er det fordi jeg har en forforståelse om, at vellykket socialt arbejde, først og fremmest, opnås gennem anerkendelse af borgeren. Denne forforståelse har jeg opnået gennem flere års arbejde indenfor det sociale felt samt gennem flere projekter, hvor jeg har arbejdet med anerkendelse. Selvom jeg endnu ikke har arbejdet med stofmisbrugere, anskuer jeg, at anerkendelse har betydning for alle grupper i samfundet, uanset hvor der arbejdes i det sociale felt.

Jeg vil anvende Axel Honneths anerkendelsesteori (jf. Afsnit 5), for at forklare stofmisbrugernes erfaringer med anerkendelse. I dette speciale retter jeg fokus mod anerkendelsesfølelsen og dermed vil det blive et mere positivt billede, som jeg fremstiller. Fokusset vil derfor primært være anerkendelseserfaringerne frem for krænkelserfaringerne. Dette begrundet jeg med, at min målgruppe er tidligere stofmisbrugere, der har gennemført et behandlingsforløb, hvor jeg vil forsøge at fremvise anerkendelsens betydning i det sociale arbejde. Havde jeg derimod ville fokusere på krænkelserfaringerne, ville det have været oplagt, at undersøge stofmisbrugere, der ikke gennemførte et behandlingsforløb, men da det ikke er mit fokus, finder jeg det ikke relevant at gå i dybden med denne gruppes krænkelserfaringer.

Jeg har valgt, at det skal være beboernes syn, der skal fremhæves og ikke socialarbejdernes. Det har jeg gjort på grund af at beboernes erfaringer i det sociale arbejde, kan være en brugbar viden, da de kan byde ind med praktisk viden, der er tilsløret og derved give anledning til forandring. Åbenhed

er et nøglebegreb i dette tilfælde, da det kræver, at socialarbejderne lytter til beboernes syn og værdier. Den nye viden, der kommer fra beboernes ytringer, kan være med til at udfordre socialarbejderne i deres viden og erfaringer indenfor deres felt. En åbenhed her, kan være med til, at udvikle *”både vores forforståelse af hvad stofmisbrug er, og hvad det vil sige som stofmisbruger at indgå i offentlige hjælpesystemer”* (Asmussen & Jöhncke, 2004: 12). Videre bliver tre indfaldsvinkler begrundet for, hvorfor beboerens syn er vigtigt. Den første er, at interessen for det sociale arbejde har udviklet sig og brugerinddragelse er i dag blevet et centralt begreb. Den anden er, at der udover brugerinddragelse også er skabt behov for at tilrettelægge indsatsen på beboernes egne præmisser og den sidste siger, at det er vigtigt at skabe en forståelse for, hvad beboerne selv forstår, ved det de foretager sig (Ibid.: 17).

Kapitel 2

Problemfelt og problemstilling

Jeg vil i det følgende indkredse projektets problemfelt og herefter formulere projektets problemstilling. Dette vil jeg gøre ved, at fremlægge en række forskellige forskningsresultater samt fagprofessionelle diskussioner og derved give et indblik indenfor dette felt. Jeg vil beskrive hvilken effekt stofmisbrugsbehandling i døgninstitutioner har for beboerne, anerkendelse i socialt arbejde, beskrive brugerinddragelsen og endelig komme med en uddybende beskrivelse af Opbygningsgården.

Effekten af døgnbehandling for stofmisbrugere

I 2009 udkom en rapport fra SFI: ”*Den sociale stofmisbrugs behandling i Danmark*”. I rapporten fremgår det, at effekterne af behandlingen i døgninstitutionerne kan måles ved, om beboerne gennemfører behandlingerne. I rapporten fremgår det, at en stor del ikke gennemfører deres behandling på døgnbehandlingstilbuddene, men for dem, der gennemfører, viser tallene, at der er stor sandsynlighed for varig stoffrihed. Gennemførelsesraterne viste, at der i 2008 var 1419 stofmisbrugere indskrevet i døgnbehandling og ud af dem gennemførte 46 % behandlingsforløbet. Selvom ikke alle gennemfører behandlingsforløbet, har det stadig en betydning, for hvor lang tid en borger er indskrevet. Det nævnes nemlig, at der er en sammenhæng mellem længden af indlæggelse og om beboeren bliver stoffri; Jo længere tid beboeren forbliver i behandlingsforløbet, jo større er chancen for at vedkommende bliver stoffri. (Benjaminsen m.fl.: 55).

I en undersøgelse fra 2002, lavet af Center for rusmiddelforskning, ”*Program for reduktion af frafald i stoffri behandling*”, blev der sat fokus på problemet ved det høje frafald i døgnbehandling. Den 1. april 1999 ændrede Rådgivningscenter Indre, en institution for stofmisbrugere i København, på retningslinjerne vedrørende anbringelse af borgere til døgnbehandling. Før de nye retningslinjer placerede de, uden nogen større eftertanke, stofmisbrugere i døgnbehandling, som oftest endte med, at de enten ikke dukkede op eller afbrød behandlingen. Den nye politik gik blandt andet ud på, at der nu skulle være planer for klientens

arbejdsforhold, skole, boligsituation med videre efter endt behandling. Dette mødte massiv kritik til at starte med. Kritikken kom fra både behandlere, borgere og samarbejdspartnere og lød på at beboerne under indskrivningsfasen ikke var i stand til, at lægge planer for deres fremtid. Trods den massive kritik, viste undersøgelser, at langt flere gennemførte behandlingen under de nye retningslinjer og begrundelse heraf lød på, at borgerne oplevede en langt større tryghed samt engagement i deres behandling (Hesse, 2002: 186-188). Undersøgelsen viste altså en fremgang med de nye tiltag, hvor blandt andet beboernes fremtidsplaner blev inkluderet, men den viste ikke, om typen af institutionen og dens filosofi havde haft nogen betydning for gennemførelsen af døgnbehandling (Ibid.: 191). Netop om Opbygningsgården og dens behandlingsfilosofi har haft betydning for beboernes behandling, vil være en del af det, jeg igennem min undersøgelse gerne vil finde frem til. Det gør jeg, fordi jeg finder det væsentlig, at fremhæve og undersøge dette aspekt, da det stadig ikke er klart hvad der virker i behandlingen. I det følgende afsnit vil jeg sætte fokus på faglige diskussioner om effekten af døgnbehandling.

I arbejdet med stofmisbrugsbehandling, er der en manglende viden samt dokumentation for, hvad der virker indenfor dette område. Forhenværende Socialoverlægen i Københavns Kommune, Peter Ege, beskriver i artiklen, *Behandling gør en forskel*, omkring hvorvidt behandlingen for stofmisbrugere virker. Han fortæller, at vi med sikkerhed kan sige, at behandling af stofmisbrugere kan virke og, at de forskellige behandlingsmetoder virker forskelligt, men hvad der virker, har været svært at indkredse. Ege begrunder det med, at der i døgnbehandling mangler dokumentation, for hvad der har en effekt i behandlingen og at de målinger der eksistere i forvejen, er et resultat af selektionsprocesser, der er indbygget i selve behandlingsformen (Ege, 2005: 45) I dagens sociale arbejde, er der en forventning om dokumentation og at det arbejde, der udføres af socialarbejdere, er bygget på allerede eksisterende viden, om hvad der virker. Da der er en manglende viden om effekten af behandlingen, er det dermed også svært at sige, hvad en god behandling er (Lauridsen m.fl., 2010: 23).

I en anden artikel, ”*Hvorfor er det så svært at måle, om behandling virker?*”, fortæller Anders Groth, hvorfor han mener, det er svært at måle på, om behandlingen virker og hvad der virker for stofmisbrugerne. Ifølge Anders Groth, skal grunden findes i, at der ikke har været tid og ressourcer nok til at lave forskning indenfor stofmisbrugsområdet. Der har været et stigende antal beboere i behandlingssystemet samtidig med der ikke været ressourcer nok og derudover har man ikke, ville afvise beboere for at foretage flere undersøgelser. Fra politisk side har der ikke været opbakning og

heller ikke tradition for forskning indenfor dette område. Derudover er der flere faktorer, som fungerer som bremseklods for forskning indenfor dette område. Blandt andet er det meget tidskrævende og det er vanskeligt at indsamle viden om behandlingernes resultater (Groth, 2005: 34-37).

Brugerinddragelse

I 1997 indførte man i socialpolitikken principper for brugerinddragelse og brugerindflydelse. Formålet med den nye politik på dette område var, at ændre på rollefordelingen, med fokus på at det nu skulle være et mere ligeligt forhold og det skulle være med til at gøre borgeren til eksperten i egen sag frem for socialarbejderen. Disse nye principper var med til at udvikle borgerens selvstændiggørelse og give øget ansvar i egen sag og egen behandling. Borgernes holdninger er blevet et af de vigtigste træk i det sociale arbejde og den selvopfattelse, de sidder med, skal sættes i fokus og vendes til noget positivt, så vedkommende kan se styrker frem for svagheder og derved gøres i stand til selv at tage hånd om egen situation (Thorsager m.fl., 2007: 5-8). Selvbestemmelse og brugerinddragelse fik sin egen lov i forbindelse med socialreformen i 1990'erne - retssikkerhedslovens § 4, som havde til formål, at sikre borgerens medinddragelse i egen sag, sørge for borgeren retskrav og forpligte socialarbejderen i at medinddrage borgeren (Hielmcrone, 2003: 3).

Retssikkerhedslovens § 4 har følgende formulering:

Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Kommunen og amtskommunen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed (Ibid.).

Man lavede efterfølgende en undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4, som fremgår i rapporten ”Det sociale arbejdes betingelser”, hvor man kunne konkludere, at loven var overladt til frontlinjemedarbejderne og der generelt set ikke var bevågenhed omkring denne lov. Der nævnes videre, at forklaringen på de manglende retningslinjer, der skal sikre, at denne lov bliver overholdt, blandt andet skal findes i organisationskulturen. Dette er fordi, at de forskellige steder, har været at de gerne vil beholde deres metodefrihed frem for at indordne sig detaljeret retningslinjer (Thorsager m.fl., 2007: 37-38).

Når vi taler brugerinddragelse i stofmisbrugsbehandlingen skelnes der mellem tre niveauer:

”Der er inddragelse af brugerne i forhold til indhold og målsætninger for brugerens egen behandling. Der er brugerindflydelse på institutionsniveau, fx i form af brugerråd og indflydelse på organisatoriske forhold på behandlingsstederne. Endelig er der brugerindflydelse på politisk niveau i forhold til udformning af politikker og indsatser på området” (Benjaminsen m.fl., 2009: 33).

I undersøgelsen lavet af SFI, *”Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark”*, blev disse niveauer undersøgt nærmere. I undersøgelsen fremgår det, at kun et få antal af beboerne på døgninstitutionerne ikke har følt, at der er blevet lyttet til dem og over halvdelen har i høj grad har følt sig lyttet til. Derudover fremgår det, at langt de fleste af beboerne på døgninstitutioner, har fået den behandling, de gerne vil have. Ser vi på, hvordan visitatorerne opfatter brugerinddragelse, så er der ifølge undersøgelsen bred enighed om, at beboerne bliver medinddraget i egen sag.

Undersøgelsen viser videre, at næsten alle visitatorer mener, at beboerne får en tilpas indflydelse på deres behandling (Ibid.: 163-164). Med hensyn til brugerinddragelse på institutionen og på de organisatoriske forhold, har man blandt andet undersøgt om stederne har et brugerråd. Et brugerråd er et råd, institutionen kan oprette bestående af beboere, der skal sikre beboernes indflydelse på stedet (Ibid.: 163). Her viste undersøgelsen, at langt de fleste døgninstitutioner ikke havde et brugerråd. Derudover viste undersøgelsen, at beboerne følte, at de havde høj indflydelse på planlægning af aktiviteter og mindre indflydelse på husreglerne, men stort set ingen indflydelse på organisatoriske forhold og hvilke metoder, der blev anvendt i behandlingstilbuddene (Ibid.: 168-169). Overordnet set viser denne rapport, at de fleste stofmisbrugere oplever sig brugerinddraget, mens de befinder sig i behandlingssystemet. Jeg vil i det følgende bevæge mig videre til faglige diskussioner om, brugerinddragelse i arbejdet med stofmisbrugere.

Birgitte Thylstrup og Morten Hesse, begge tilknyttet Center for Rusmiddelforskning diskuterer brugerinddragelse i arbejdet med stofmisbrugere. De forklarer, at beboernes positive oplevelser af deres ophold på døgninstitutionerne, skal sættes i sammenhæng med behandlingsmiljøet på døgninstitutionen. Her tænkes på, om beboerne oplever miljøet som inkluderende, omsorgsfuld og om socialarbejderne er tilgængelig. Et vigtigt punkt er beboerens engagement og overblik over egen behandling og her er det vigtigt, at behandlingen fremstår som overskuelig og at den retter sig mod

den enkeltes behov. Det har stor betydning, at beboerne får indblik i deres behandling, så den giver mening og så de føler medindflydelse og medansvar. Derudover nævner de betydningen af de sociale aspekter ved døgnbehandling, som blandt andet indebærer, at man bor tæt sammen med andre mennesker. Det sociale aspekt opleves som noget positivt, der hjælper med at reducere i stofmisbruget, ændre deres adfærd i en positiv retning og er med til at udvikle deres sociale kompetencer samt give dem redskaber, der styrker dem i at håndtere deres livssituation (Thylstrup & Hesse, 2012: 68-69).

Beboernes mening omkring deres brugerinddragelse og rettigheder er her vigtig, for når beboeren træder ind i behandlingssystemet, træder vedkommende ligeledes ind i nye rammer og regler. Ofte har beboerne ikke kendskab til mange af deres rettigheder og mange har heller ikke kendskab til, at de skal være en del af planlægningen af deres behandlingsforløb. Det er socialarbejdernes ansvar, at disse rettigheder bliver formidlet videre til beboerne (Lauridtsen m.fl., 2010: 69). Arbejdet med brugerinddragelse i det sociale arbejde med stofmisbrugere er ikke helt nemt, og der opstår mange barrierer og dilemmaer, der kan være en forhindring for at prioritere brugerinddragelse højt.

Når jeg fremhæver brugerinddragelse som en central del af behandlingen, så er det fordi, at i det sociale arbejde, betragtes brugerinddragelse som værende en afgørende faktor for opnåelse af et positivt udfald, da borgeren har været inde over sin egen sag (Thorsager m.fl., 2007: 35). Det, at en beboeren er inde og blande sig i sin egen sag, har ikke alene at gøre med beboerens rettigheder, det har ligeså meget at gøre med forpligtelser og krav. Brugerinddragelse skal sikre, at klienten ikke klientgøres og gøres afhængig af systemet, men yder en aktiv indsats for sin egen sag og styrker sig selv i at tage vare for sit eget liv (Asmussen & Jöhncke, 2004: 9-10). Brugerinddragelse betragtes fortsat som vigtigt i det sociale arbejde, men i dag taler man om, at inddragelse ikke kan forekomme, før man har anerkendt borgeren. Dette fandt man frem til i Peter Højlund og Søren Juuls bog, *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*, som blev til ud fra en undren om, ”at gode viljer og etisk bevidst social lovgivning tilsyneladende ikke slår igennem i socialt arbejde” (Højlund & Juul, 2005: 11). I denne bog anvendte de Honneths anerkendelsesteori i forhold til socialt arbejde. Deres empiriske fund viste, at mange borgere ikke blev mødt med den anerkendelse, der er nødvendig for et positivt udfald i det sociale arbejde (Ibid.: 11). Med dette for øje, vil jeg bevæge mig videre fra brugerinddragelse og rette fokus på anerkendelse i det sociale arbejde. I det følgende vil jeg komme nærmere ind på anerkendelsens udspring, samt beskrive de barrierer, der opstår i forbindelse med anerkendelse i socialt arbejde.

Anerkendelse i det sociale arbejde

Op igennem 1980'erne og 1990'erne var diskussionen i det sociale arbejde rettet imod brugerinddragelse, hvor man ville gøre op med den traditionelle top-down tilgang og inddrage borgerne mere i deres egen sag. Brugerinddragelse har således længe været anset som vigtigt i det sociale arbejde, men i nyere tid har diskussionen dog vendt sig imod et andet vigtigt begreb, nemlig anerkendelse. Anerkendelse er, ifølge den tyske sociolog Axel Honneth, et eksistentielt menneskeligt behov, hvilket betyder, at socialt arbejde skal være anerkendende, hvis man ønsker at hjælpe borgerne. Anerkendelsestanken ændrede diskussionen i det sociale arbejde. Hvor man tidligere talte om, hvorvidt en metode virker eller ej, taler man nu om, at det sociale arbejde med borgeren besværliggøres uden anerkendelse. Mange tiltag menes ikke, at kunne komme igennem uden anerkendelse af borgeren. Anerkendelsestanken kan tolkes som en bredere form for brugerinddragelse og samtidig menes den også at forhindre usynliggørelse og klientgørelse af borgerne (Juil & Risskjær, 2012: 35-36).

I rollen som socialarbejder besidder man en magt, man skal udøve overfor borgeren. Socialarbejderen har rollen som den professionelle og den der har ansvaret for, at borgeren bliver anerkendt. Ikke alle af borgerens ønsker kan tilgodeses, men det er vigtigt, at socialarbejderen vurderer sagen og tager valg indenfor lovens rammer og hvad der er realistisk. Ved for eksempel juridisk anerkendelse skal socialarbejderen informere borgeren om hans/hendes rettigheder og pligter. Derudover skal borgeren på det pågældende sted informeres om stedets institutionelle rammer, det kan for eksempel være stedets vaner og traditioner. For at være anerkendt retmæssigt, skal borgeren *”kende sine rettigheder og pligter og føle, at han eller hun har reelle muligheder for at være medforfatter til lovgivnings udmøntning i hans eller hendes sag”* (Juil & Riiskjær, 2012: 58). Undersøgelser har vist, at det for mange socialarbejdere ikke er muligt at gennemgå regelsæt og normer for borgeren på grund af barrierer som blandt andet travlhed (Ibid.: 59). For at klargøre, hvilke barrierer socialarbejdere oplever i mødet med stofmisbrugere, har Servicestyrelsen udarbejdet en bog *”Stofmisbrug i socialfagligt perspektiv”*, der samler eksisterende viden på stofmisbrugsområdet og giver en forklaring på dette. Når beboeres ønsker og mål ikke altid tilgodeses, skal grunden findes i, at mange socialarbejdere oplever barrierer, der forhindrer dem i, at anerkende beboeren. Der er barrierer på alle niveauer, når det gælder arbejdet med stofmisbrugere, lige fra politiske til administrative til beboerne selv. På organisatorisk niveau er der regelsæt og normer, der skal følges, som gør det vanskeligt at give beboerne mere indflydelse. Derudover er

stofmisbrugsområdet et område hvor beboeren må tilpasse sig fagpersonernes vurderinger, fordi mulighederne er få og alternativerne er sjældne. Anerkendelse kræver, at både ledelsen samt medarbejderne på institutionen, er positivt indstillet på at gøre beboeren til arkitekt i eget liv. Ofte er der et budget samt en tidsramme, der skal overholdes, hvilket kan betyde, at beboernes ønsker, ikke prioriteres højt. Derudover kan der være manglende viden hos medarbejderne, der ikke ved, hvad anerkendelse indebærer eller hvordan det skal foregå. I forhold til beboerne kan de have svært ved at tale deres egen sag, fordi de ikke forstår deres egen behandling eller fordi de tidligere har dårlige erfaringer og derfor ikke ønsker at tage ansvar (Lauridsen m.fl., 2010: 81-82). En anden faktor kan være, at socialt udsatte kan repræsentere noget, socialarbejdere finder udfordrende, grimt, eller angstprovokerende. Det kan derfor være svært, at skulle hjælpe sådan en gruppe, men socialarbejderen bliver nødt til at sætte egne holdninger og værdier til side og anerkende borgerens ret til leve, som han/hun ønsker. Det betyder ikke, at socialarbejderen helt skal lade sig usynliggøre og være ligeglad overfor borgerens situation, men hellere søge dialogen og lade borgerens liv komme til diskussion (Juil & Riiskjær, 2012: 64).

Opbygningsgården

Opbygningsgårdens historie går tilbage til 1970'erne, hvor institutionen blev skabt i et forsøg på fjerne pushere og hårde stoffer fra Christiania. I 1977 købte Opbygningsgården en landejendom i Thy og har siden dengang fungeret som en institution for stofmisbrugere. I dag bruger Opbygningsgården den behandlingsmodel, de kalder "*Det Terapeutiske Samfund*". Den bygger på Phoenix House-modellen, hvor stofmisbrugere bor sammen og ved fælles hjælp kommer ud af deres stofmisbrug. Tanken bag denne model er "*en tro på menneskers evne til at udvikle sig og vokse, tage ansvar og træffe sine egne valg*" (www.opbygningsgaarden.dk). De ansatte har bred faglig baggrund og flere af medarbejderne har tidligere været indskrevet på Opbygningsgården. Institutionens målgruppe er unge stofmisbrugere med sociale, psykologiske og adfærdsmæssige problemer. Beboerne bliver visiteret til Opbygningsgården gennem deres lokale kommune eller misbrugscenter med efterfølgende møde på Opbygningsgården for, at afklarere om deres behandlingstilbud matcher. Socialarbejderne udarbejder i samarbejde med beboeren et program, der er tilpasset den enkelte. Programmet skal sikre høj medindflydelse og sætte forventninger til beboeren om at tage ansvar for egen behandling. Beboerne kan få enkelterapi og derudover er der

gruppeterapi to til tre gange om ugen. Fællesskabet er konstant i spil, da næsten alt hvad beboerne foretager sig, foregår sammen med de andre. Det gælder alt fra morgenmad til ture ud af huset og rengøring. Derudover får hver beboer tildelt ansvarsområder og pligter, som de skal leve op til. Fællesskabet bliver kaldt for behandlingens hjørnestein, og betragtes som noget af det vigtigste i behandlingen og dermed vejen væk fra stofmisbruget (www.opbygningsgaarden.dk). Beboerne opdeles i tre forskellige faser, alt efter, hvor langt i forløbet de er kommet. Som det første kommer man i tryghedsfasen, hvor bliver man tilknyttet en af de ”ældre” beboere fra de andre faser, kaldet en søster/bror, som bliver en slags vejleder og kontaktperson. Herefter kommer man i kernefasen, hvor man begynder at få tildelt ansvarsområder og pligter. I slutningen af forløbet kommer man i A-fasen, hvor ansvarsområderne bliver større og det er i denne fase, hvor man næsten er klar til at blive udskrevet.

Som beskrevet i det indledende afsnit, opnår Opbygningsgården positive resultater, hvilket også fremgår af deres hjemmeside. Her skriver de ”*Opbygningsgården opnår gode resultater, hvilket fremgår af en undersøgelse, som Center for Rusmiddelforskning foretager*”

(www.opbygningsgaarden.dk). Jeg har tidligere nævnt, at anerkendelse anses for at være et begreb, der er i fremgang i socialt arbejde og jeg antager, at en af grundene til Opbygningsgårdens succes skal findes i deres behandlingsfilosofi, som fremmer anerkendelsesfølelsen hos beboerne. På Opbygningsgården har man stort fokus på hjælp til selvhjælp, hvor beboerne tildeles stort ansvar og lærer at tage vare på deres egne behov. Behandlingsmetoden bliver tilrettelagt på den måde, at ansvarsområderne bliver tildelt alt efter, hvor mange ressourcer beboeren rummer og bliver løbende tilpasset, jo længere i forløbet beboeren er kommet. Derudover tillægges erfarne beboere et ansvar for de nyankomne, som går ud på, at de hjælper og vejleder i at fastholde dem i deres behandlingsproces og samtidig får rollen som støtteperson. Derudover eksisterer der i dag, ifølge Opbygningsgården, en mere demokratisk og selvstyrende politik på institutionen, hvor beboerne har stor indflydelse (www.opbygningsgaarden.dk).

Min hypotese er, at Opbygningsgårdens positive tal hænger sammen med, at det er lykkedes dem at skabe en anerkendende relation. På den baggrund finder jeg det relevant, at forstå de tidligere stofmisbrugeres oplevelser fra deres tid som beboere på Opbygningsgården. Herudfra vil jeg kunne afdække hvordan de har følt sig anerkendt og hvilken betydning det har haft for deres personlige udvikling. Ydermere vil jeg kunne afdække, hvilke konkrete oplevelser, der har ført til en anerkendende følelse.

Problemformulering

Min problemformulering lyder således:

Hvordan har tidligere beboere fra Opbygningsgården oplevet sig anerkendt under deres behandlingsforløb og hvilken betydning har det haft for deres selvforhold?

Med den ovenstående problemformulering, vil jeg forsøge at forstå oplevelsen af anerkendelse ud fra beboernes subjektive erfaringer fra deres behandlingstid på Opbygningsgården. Beboernes oplevelse af anerkendelse vil jeg frembringe, for at vise anerkendelsens betydning for det sociale arbejde med stofmisbrugere på døgninstitutioner. Derudover sætter min problemstilling fokus på beboernes selvforhold i forbindelse med deres anerkendelsesfølelse. Denne del af problemformuleringen tager jeg med, for at vise hvilken betydning anerkendelsen har haft for udviklingen af deres personlige identitet.

Kapitel 3

Videnskabsteori

Jeg vil i det følgende afsnit beskrive den videnskabsteoretiske del, som jeg vil arbejde med i dette speciale. Videnskabsteorien ”*beskæftiger sig med, hvorledes man skaber viden gennem videnskaben, og hvad det er for en slags viden, videnskaben kan levere.*” (Juul & Pedersen, 2012: 9). Valget af videnskabsteori er dermed centralt for, at jeg kan forklare den viden, jeg fremstiller i mit speciale. I samfundsvidenskabelig forskning eksisterer der to hovedtyper for forskning; den kvalitative og den kvantitative. Den kvalitative metode er den meningstydende, der for eksempel tydes gennem interviews og hvor fokus er på sociale fænomeners beskaffenhed. Den kvantitative metode arbejder ud fra allerede eksisterende viden, hvor man forsøger at måle fænomeners udbredelse og fordele blandt andet ved brug af spørgeskemaer (Olsen, 2002: 9). Jeg anvender den kvalitative forskningsmetode, da jeg i dette speciale ønsker, at fremstille subjektive erfaringer fra forhenværende beboere på Opbygningsgården.

Videnskabsteoretiske overvejelser

Med fokus på beboerens erfaringer finder jeg det relevant, at arbejde ud fra den fænomenologiske-hermeneutiske tilgang. Fænomenologien og hermeneutikken anses for at frembringe viden på hver sin måde, men alligevel er disse retninger tæt beslægtede, da begge tilgange beskriver subjektets erfaringer af fænomener. Begge tilgange kan ifølge Berg-Sørensen godt sammenflettes og er ikke nødvendigvis modsætninger af forklaring og forståelse. Når man sammenfletter disse to tilgange inddrager man både forklaring på et fænomen samt fortolkning på et fænomen. Derudover nævner han, at begge tilgange har en fællesnævner; at de begge har fokus på meningsdannelse. Derfor vil en sammenfletning af de to tilgange bidrage med, at det ikke udelukkende er tekstanalyser, jeg tolker ud fra (Berg-Sørensen, 2012: 216-217).

Fænomenologisk vil jeg fremstille beboernes oplevelser og erfaringer på den måde, som de fremstår hos den enkelte informant. I det fænomenologiske arbejde, gælder det om, at lægge fordommene, forhåndsantagelser og teorier fra sig, for ikke at påvirke beboernes forklaringer (Juul & Pedersen,

2012: 71). Jeg finder det derfor oplagt at bruge fænomenologien, da jeg ønsker beboernes erfaringer samt oplevelser fra deres tid på Opbygningsgården. Hermeneutikken inddrager jeg med den begrundelse, at jeg bevæger mig ind i feltet med en vis forforståelse, som er bygget op omkring læste artikler, rapporter, diskussioner samt egne fordomme og forforståelse. Derudover vil jeg med hermeneutikken kunne analysere og inddrage teorier til at skabe en viden. Et andet argument er, at min problemstilling skal svare på anerkendelsens betydning i arbejdet med stofmisbrugere og dermed mener jeg ikke, at den forståelse informanterne fremstiller er nok til besvarelsen af problemstillingen, men at der er behov for en tolkning. Hermeneutikken giver mig mulighed for, at tolke på den indsamlede data frem for at gengive de tidligere beboeres udtalelser. Dermed kan jeg frembringe den viden, der ligger bag udtalelserne, som ikke vil være synlige, hvis jeg blot gengiver min data (Ibid.: 108). På baggrund af det ovenstående mener jeg ikke, at fænomenologien og hermeneutikken skal bruges hver for sig, men at de skal sammenflettes til en kombineret fænomenologisk-hermeneutisk metode. I det følgende afsnit, vil jeg uddybe begreberne fænomenologi og hermeneutik.

Fænomenologi

Fænomenologi betyder *læren om det der viser sig* og har til formål, at beskrive verdens fænomener og erfaringer (Juul & Pedersen, 2012: s. 65). Edmund Husserl, professor i filosofi mellem 1916-1928, anses for at være fænomenologiens fader og den der gjorde op med positivismens adskillelse af subjekt og objekt, fænomen og virkelighed. Han forklarede, at man ikke kan tale bevidsthed uden at tale om hvad bevidstheden er rettet imod eller som en dansk fænomenolog udtrykker det: *"Man elsker, frygter, ser og dømmes ikke blot, man elsker en elsket, man frygter noget frygteligt, ser en genstand og dømmes om et sagsforhold"* (Juul & Pedersen, 2012: 66). Ifølge fænomenologien så er den eneste virkelige verden, den der fremtræder for det enkelte individ og for at komme igennem til den objektive erkendelse, skal man igennem den subjektive oplevelsesverden. For at opnå en viden, omkring mødet mellem beboer og fagprofessionel, er jeg derfor nødt til at få indsigt gennem parternes subjektive oplevelser (Ibid.: 66-67).

Fænomenologien anbefaler, at forskeren går til *"sagen-selv"*, hvilket betyder at man går direkte til sagen uden nogen påvirkning fra videnskabelig viden eller forforståelse. Husserl kalder dette for en epoché, som direkte oversat betyder at sætte sine fordomme i parentes. Denne tanke har til formål,

at forhindre teorier i at skygge for første-persons-perspektivet og netop første-persons-perspektivet er fænomenologer fortalere for (ibid.: 70-71). Det har dog skabt stor misforståelse om fænomenologiens formål, hvor mange har fået den opfattelse, at data skal fremstilles, som det viser sig. Tværtimod skal det indsamlede data analyseres, da forskere har til opgave at skabe en ny viden (Ibid.: 71).

Hermeneutik

Hermeneutik betyder *fortolkning* eller *fortolkningskunst* og er en forudsætning for, at vi kan udtrykke den mening, der blandt andet ligger bag en ytring (Juul & Pedersen, 2012: 107-108):

”Betydningen af et digt, mening med livene og med menneskelige livsytringer i bred forstand er ikke noget, der uden videre lader sig observere eller registrere. Den mening, der ligger gemt i vore sproglige udtryksformer eller skjuler sig bag menneskers handlinger, må bringes frem gennem fortolkningsarbejde” (Ibid.: 108).

Det er ifølge hermeneutikken op til forskeren, at frembringe den mening, der ligger i eksempelvis i en tekst eller en udtalelse, da det ifølge denne tilgang ikke er muligt at fortolke verdenen igennem observationer. Det vil derfor være min opgave, ifølge den hermeneutiske tilgang, at udvikle en forstående fortolkning af den mening, der ligger gemt bag beboernes ytringer. Dette betyder ikke, at min fortolkning vil være den eneste og mest rigtige fortolkning. De fortolkede ytringer vil altid være åbne for kritik og nye fortolkninger og derfor kan ingen fortolkning have patent på sandheden (Ibid.: 109-110).

Et vigtigt princip i hermeneutikken er den hermeneutiske cirkel, som tager afsæt i at betegne den vekselvirkning, der foregår mellem helhed og del i vores fortolkninger. Ifølge dette princip er det kun muligt, at forstå helheden ud fra delene og omvendt, kun muligt at forstå delene ud fra helheden. Det er denne sammenkobling mellem helheden og delene, der gør det muligt at skabe en viden (ibid.: 110-111).

I det 19 århundrede, sker der en fornyelse af hermeneutikken, først af Martin Heideggers og derefter Hans-Georg Gadamar, to fremtrædende tænkere indenfor dette felt. Filosofisk hermeneutik gjorde, at det blev en ontologisk tilgang, hvor det indtil da, havde været epistemologisk. Forskellen på de to

begreber er: *”Ontologi er som bekendt netop et spørgsmål om væren eller det værende, mens epistemologi drejer sig om erkendelsen og erkendelsens muligheder”* (Ibid.: 121). Med væren skal det forstås, at fortolkeren altid vil være en del af det, der skal fortolkes og dermed har en forståelse på forhånd, som ikke er mulig at sætte i parentes (Ibid.).

Min forforståelse og fordomme har eksisteret lige fra starten af dette projekt, hvor jeg er kommet ind med en forhåndsviden omkring mit emne. Denne forforståelse blev udbygget i takt med, at jeg fik læst flere artikler, rapporter samt faglige diskussioner. I det næste afsnit vil jeg komme nærmere ind på mine fordomme.

Forforståelse og fordomme

Gadamar mener ikke, at en forsker kan være neutral i sin forskning og vil derfor altid have sine fordomme og forståelse med: *”Vi går ikke uhildede og blanke til sociale og politiske fænomener; vi har altid allerede en forforståelse af diverse fænomener ud fra de erfaringer, vi hidtil har gjort os”* (Berg-Sørensen, 2012: 222). Gadamer begrundet videre, at denne forforståelse er dannet af vores historiske sammensætning og kalder det med et ord for *erfaringshorisont*. Derudover taler han om fordomme og med det mener han, at før fortolkningen finder sted, har man allerede en tanke om, hvordan tingene forholder sig. Disse fordomme er ifølge Gadamer helt uundgåelige, men ikke en dårlig egenskab, da det det gør os mere åbne: *”At vi har fordomme og altså allerede har et forhold til det, vi ønsker at forstå, er det, der gør det muligt for os at være åbne over for det pågældende fænomen i forståelses- og fortolkningsprocessen”* (Ibid.).

Denne undersøgelse er blandt andet blevet til på baggrund af mine fordomme og jeg finder det derfor relevant at uddybe disse. Igennem mit studie på kandidatuddannelsen og min færdiggjorte uddannelse som ergoterapeut samt praksiserfaring som pædagogmedhjælper har jeg fået opbygget en fordom om, at anerkendelse i socialt arbejde er vigtigt for at opnå positive resultater. Denne fordom er blandt andet opstået på baggrund af tidligere projekter, jeg har arbejdet med, hvor anerkendelse har været indover. Derudover er fordomme blevet styrket af læst litteratur i form af rapporter, artikler med videre. Endvidere har jeg oparbejdet en teoretisk forforståelse, som er dannet ud fra mine fordomme, herunder mit problemfelt, erfaringer fra tidligere projekter samt undervisning, hvor anerkendelsesteorien har været indover. Ud fra min teoretiske forforståelse, har

jeg valgt at tage udgangspunkt i Axel Honneths anerkendelsesteori. Dette betyder samtidig, at jeg har lagt linjen for, hvordan undersøgelsen udspiller sig, i og med min teori vil være bestemmende for, hvordan jeg spørger og hvordan jeg analyserer det indsamlede data. Inspirationskilden til anerkendelsesteorien kommer fra Høilund og Juuls bog ”*Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*”, der gør brug af Honneths anerkendelsesteori i socialt arbejde. Det har givet mig en opfattelse af, hvordan man opnår positive resultater i socialt arbejde. Det handler om, at se anerkendelse som et etisk grundlag for socialt arbejde, der støtter borgeren i at forfølge sin egen opfattelse af et godt liv og ud fra det udvikle sin identitet bygget på selvtillid, selvrespekt og selvværd (Høilund & Juul, 2005: 31). Jeg deler dette syn og mener, at det har sin relevans i socialt arbejde med stofmisbrugere, fordi det sætter beboeren i fokus i sin egen behandling.

Mine fordomme kommer også til udtryk ved min problemstilling, hvor jeg antager, at anerkendelse finder sted og har en betydning for beboerne. Dette gør jeg ved at jeg opstille spørgsmålet således: *Hvordan har tidligere beboere fra Opbygningsgården oplevet sig anerkendt under deres behandlingsforløb og hvilken betydning har det haft for deres selvforhold?* Dermed antager jeg, at anerkendelse allerede eksisterer på Opbygningsgården og at det har en betydning for deres selvforhold.

Axel Honneths videnskabsteoretiske ståsted

Axel Honneth (jf. kapitel 5) er fra Frankfurterskolen, der blev etableret i 1931 og er i dag tredje generationsteoretiker fra skolen, hvor kritisk teori har sine rødder (Honneth, 2003: 7). Kritisk teori har et kritisk syn på ideologier og samfundets struktur og har til formål, at undersøge den eksisterende magt i samfundet. (Thagaard, 2004: 42). Kritisk teori er til forskel fra mange andre samfundsvidenskabelige retninger, bygget på normativ grundlagstænkning. Den går tre generationer tilbage fra Frankfurterskolen. Den første generation er fra 1923 under ledelse af Max Horkheimer og Theodor Adorno, som var inspireret af marxismen (Juul & Pedersen, 2012: 322). I anden generation under Habermas, var kritisk teori præget af kommunikative eller sprogfilosofiske paradigmer. Habermas forsøgte at udforme et normativt grundlag for samfundskritikken, der kunne gøre op med Horkheimers og Adornos *negativistiske oplysningskritik* (Ibid.: 324). Kritisk teori skulle nu være normativt og forpligte sig på oplysningen og de kommunikationsforhold der ligger skjult i oplysningen (Ibid.). Den tredje og seneste generation indenfor kritisk teori, er

Honneths anerkendelsesteori. Selvom Honneth mener, at Habermas tilføjer kritisk teori et normativt ideal, mener han samtidig, at hans teori mangler henvisning til menneskelige erfaringer. Normativ samfundsteori skal ifølge Honneth, være et begreb, der beskriver menneskets forudsætninger for at leve godt (Ibid.: 336-337). Honneths anerkendelsesteori er således en ny normativ samfundsteori, som har til formål at kunne begrunde samfundskritikken, da han ikke mener, det er nok, at kritisere sociale forhold ud fra uretfærdighedsfølelser (Honneth, 2003: 7). Honneths teori kan dermed ikke udelukkende bruges til, at analysere relationen mellem borger og socialarbejder, men en er teori, der når bredere ud og ligeledes omfatter samfundsmæssige udviklingstendenser (Juul & Pedersen, 2012: 344). Derudover beskriver Honneths anerkendelsesteori anerkendelseskampene, som en kamp om relationsbetinget anerkendelse, hvor det i den traditionelle opfattelse har været kampen om selvoprettelse (Honneth, 2003:7). De tre generationer har det til fælles, at samfundskritikken har til formål at afdække, det der står i vejen for menneskelig udvikling. Det er især på dette punkt, at kritisk teori er anderledes fra de resterende samfundsvidenskabelige teorier, hvor kritikken ikke bygger på en normativ grundlagstænkning (Juul & Pedersen, 2012: 319-320).

Ved at anvende Honneths anerkendelsesteori, vil man først og fremmest skulle rette opmærksomheden mod de krænkelse, beboerne har oplevet i det miljø vedkommende har befundet sig i. Dette fordi, man ifølge Honneth, lærer mest af krænkelseserfaringer frem for anerkendelseserfaringer og derudover nævner han, at dårlige socialt stillede beboere sjældent vil reflektere over deres positive erfaringer. Alligevel har jeg, som nævnt i indledning, fokus på anerkendelseserfaringer, da jeg ønsker at fremstille en forståelse af anerkendelsens betydning. Derfor vil jeg i første omgang, fokusere på beboernes anerkendelseserfaringer, men jeg vil også fokusere på krænkelseserfaringerne. Ved brug af Honneths anerkendelsesteorien vil jeg, kunne nå bredere ud end menneskelige relationer. Dette gør, at jeg er i stand til at se på, hvilken betydning Opbygningsgårdens strukturelle og organisatoriske betingelser har for beboernes anerkendelsesfølelse. Dette betyder, at mit fokus på krænkelse og anerkendelse ikke kun ligger mellem mennesker, men også på Opbygningsgårdens retlige og institutionelle værdier, som kan have haft en betydning for beboernes anerkendelsesfølelse (Ibid.: 344-345). Endvidere taler Honneth om, at individet er socialt og det på baggrund af dets anerkendelsesrelationer udvikler et positive selvforhold og dermed en vellykket identitetsdannelse (Honneth, 2006:127). Jeg vil sætte fokus på anerkendelsesrelationerne, som beboerne opnår på Opbygningsgården, for at se hvilken betydning det har haft for deres selvforhold og samtidig konkretisere, hvad der har udviklet deres positive selvforhold.

Kapitel 4

Metode

Metoden beskriver, hvilken måde jeg vil frembringe den empiri, der skal besvare mine forskningsspørgsmål, som jeg har udarbejdet på baggrund af mit problemfelt. Jeg har valgt at benytte mig af den kvalitative metode til dette projekt, da det passer overens med min problemformulering i forhold til at belyse beboernes oplevelser (Jacobsen & Jensen, 2012: 345).

”Metodevalget må derfor tage udgangspunkt i den bestemte problemformulering[...]Nogle forskningsspørgsmål skal besvares objektivt (hvor mange går i kirke), mens andre må besvares intersubjektivt (hvordan oplever man kirkegangen)”(Ibid.).

Til besvarelsen af min problemstilling har jeg fundet frem til beboernes oplevelser fra deres behandlingstid på Opbygningsgården. Dermed er min problemstilling blevet besvaret intersubjektivt. Den kvalitative metode fandt jeg relevant i forhold til min undersøgelse, fordi den gav en forståelse af beboernes erfaringer, sådan som de selv har oplevet dem (Thagaard, 2003: 13). Jeg vil i det følgende afsnit, gå i dybden med de metodiske overvejelser, jeg har gjort mig, for at finde frem til min problemstilling.

Semistruktureret livsverdensinterview

Fokus i mit projekt var, at undersøge beboernes erfaringer med anerkendelse i deres møde med behandlingssystemet. Derfor var det nødvendigt, at den indsamlede data, kom fra beboerne selv, da jeg skulle have afdækket deres erfaringer, oplevelser samt synspunkter, til besvarelse af min problemstilling (Kvale & Brinkmann, 2009: 17). Kvale nævner, at der er forskellige former for interview, der hver især tjener til forskellige formål: journalistiske interviews, forskningsinterviews med videre. Jeg har i mit projekt anvendt forskningsinterview, hvor viden er konstrueret i samspil med mig og informanterne. I dette tilfælde er der tale om interview, hvor der foregik en udveksling af synspunkter mellem mig og informanterne (Ibid.: 18). Forskningsinterview rummer flere former

for interviews og den form for forskningsinterview, jeg valgte at anvende til mine interviews var ”*Det semistrukturerede - livsverdensinterview, som har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydning af de beskrevne fænomener*” (Ibid.: 19). Det semistrukturerede livsverdensinterview minder om en hverdagssamtale, men er samtidig et professionelt interview og beskrives af Kvale & Brinkmann som: ”*hverken en åben hverdagssamtale eller lukket spørgeskema*” (Ibid.: 45). Ved at anvende en semistruktureret interviewform fik jeg en forståelse af deres oplevelse af anerkendelse, ved at spørge ind til deres erfaringer fra behandlingen. Jeg anvendte åbne spørgsmål, som gav informanterne mulighed for at åbne mere op i deres svar, hvilket skabte ny viden til undersøgelsen. Derudover ønskede jeg indsigt i informanternes livsverden på den måde som de selv forstår den, hvilket jeg opnåede ved at anvende et livsverdensinterview.

Udarbejdelsen af Interviewguiden

En interviewguide er en vejledning for interviewer, der skal fungere som struktur for interviewforløbet, som enten indeholder specifikke spørgsmål eller emner, der skal dækkes. Min interviewguide afdækkede emner, der var inspireret af teoretiske begreber fra Honneths anerkendelsesteori. Dette valgte jeg, da jeg ønskede, at stille åbne spørgsmål, der havde til formål, at få informanterne til at tale åbent og bredt om deres oplevelse af anerkendelse, for dermed at indsamle relevant viden til besvarelsen af min problemformulering. Min interviewguide var ikke bindende, hvilket betød, at det ikke var alle mine spørgsmål, der var forudbestemte og spørgsmålenes rækkefølge havde jeg ligeledes mulighed for at ændre på løbene i interviewet. Dette gjorde jeg fordi, jeg ønskede at være åbent overfor nyopstående spørgsmål samt opfølgende spørgsmål, der dukkede op under interviewet (Ibid.: 151). Derudover gav min emneopdelte interviewguide mig muligheden for at få spontane beskrivelser fra informanternes livsverden. Kvale & Brinkmann skriver følgende: ”*Jo mere spontant interviewproceduren er, desto større sandsynlighed vil der være for at indhente spontane, levende og uventet svar fra de interviewede*” (Ibid.:151). Ulempen var, at struktureringen i analysedelen blev vanskeligjort (Ibid.:151).

Strukturen i min interviewguide var, at udarbejde to interviewguides. Den ene del indeholdte forskningsspørgsmål, som vil var formuleret i et teoretisk og fagligt sprog og tog udgangspunkt i min problemformulering. Den anden del var interviewspørgsmålene, som var formet til et

hverdagssprog ud fra forskningsspørgsmålene. Grunden til, at jeg fandt det nyttigt at udforme to interviewguides var fordi, at forskningsspørgsmål alene kunne virke forvirrende for mine informanter og derfor være en hindring for righoldige og spontane beskrivelser (Ibid.: 152). Spørgsmålene var åbne spørgsmål, da jeg ikke ønskede at lægge nogle rammer for mine informanter, men at sikre dem en mulighed for at komme med fuldstændige udtalelser om emnet (Ibid.:155).

Interviewguidens første spørgsmål, valgte jeg at kalde for *åbningsspørgsmål*, hvilket var spørgsmål vedrørende informanternes baggrund, som jeg stillede før emnespørgsmålene. I åbningsspørgsmålene spurgte jeg ind til deres baggrund omkring alder, uddannelse, job samt hvornår og i hvor lang tid, de har været indskrevet på Opbygningsgården. Dette gjorde jeg for at skabe et tillidsforhold allerede fra starten af interviewet, frem for at spørge ind til deres tid som stofmisbrugere som det første, da det kan være et følsomt emne og som kan påvirke interviewet negativt allerede fra starten (Thagaard, 2003: 97). I selve interviewguiden havde jeg formuleret åbne spørgsmål, der skulle give informanterne plads til at uddybe deres svar og komme med righoldig viden i forhold til min undersøgelse. Interviewet mindede om en hverdags samtale, men med det formål at indsamle viden om informanternes livsverden (Kvale & Brinkmann, 2009: 45). Det var også her jeg satte min forforståelse i parentes, så informanterne kunne fortælle frit om deres erfaringer, uden at jeg påvirkede deres svar. For at interviewet bliver afsluttet på en god og behagelig måde, anbefaler Thagaard, at man runder af ved at stille et simpelt spørgsmål informanten kender til og nemt kan svare på. Jeg valgte at spørge ind til, om de havde modtaget en medaljon og hvordan de oplevede det. Medaljonen er en præmie, tidligere beboere opnår, når de har været stoffri i halvandet år. Det var noget alle informanterne kendte til og et spørgsmål der var uproblematisk at svare på (Thagaard, 2003: 98).

Udvælgelse samt kontakt til informanterne

Jeg havde forinden kontakten til informanterne fastlagt kriterier for hvilke, personer jeg var interesseret i at interviewe, kriterier som skulle passe overens med mit valg af undersøgelse. Kriterierne var, at informanterne skulle være borgere, der tidligere havde været indskrevet på Opbygningsgården og som havde gennemført et behandlingsforløb. Jeg valgte denne gruppes, da

deres erfaringer og erindringer fra Opbygningsgården, kunne bidrage med viden, der kunne besvare min problemstilling (Olsen, 2002: 82).

For at komme i kontakt med mine informanter, anvendte jeg min kontakt fra institutionen Opbygningsgården. Min kontakt var den daglige leder på Opbygningsgården og igennem hende var det været muligt at komme i kontakt med min målgruppe, som ellers vil være svær at lokalisere på egen hånd. Den daglige leder har igennem sin arbejdsplads, kontakt til denne målgruppe via de sociale medier, hvor det har været muligt, at videregive informationer om mit projekt og dermed give dem et indblik i hvad jeg vil undersøge. De interesserede har herefter sendt kontaktoplysninger, som er blevet videresendt til mig. Informanternes kendskab til den daglige leder var gjorde kontakten mellem informanterne og mig nemmere.

Seks informanter indvilligede i at stille op til et interview og blev herefter kontaktet af mig enten telefonisk eller via mail, alt efter hvilke kontaktoplysninger de havde videregivet. Under kontakten blev de yderligere informeret om projektets emne og formål. Alle seks informanter responderede på mine e-mails eller telefonopkald og alle indvilliget i at mødes til et interview. På baggrund af formålet med min undersøgelse, fandt jeg antallet af seks informanter som tilstrækkelig, da jeg ønskede at få indblik i bestemte personers livsverden. Derudover er kvalitative interviews tidskrævende og antallet af informanter passede derfor overens med den tidsbegrænsning, jeg havde til at færdiggøre min undersøgelse (Kvale & Brinkmann, 2009: 134).

Etiske overvejelser

Jeg havde forinden interviewene gjort mig nogle etiske overvejelser, for at forhindre at der skulle opstå komplikationer, som jeg vil forklare yderligere i dette afsnit.

Interviewforskning rummede en masse etiske overvejelser, som jeg gjorde mig inden interviewet. Den viden jeg skulle indsamle gennem mine interviews afhang af, den relation jeg formåede at skabe med mine informanter. Jeg handlede om at jeg skulle skabe en atmosfære med tryghed, hvor informanten kunne føle sig sikker og tale frit og åbent, da udtalelserne ville blive optaget og senere brugt i en analyse (Kvale & Brinkmann, 2009: 32). Jeg valgte at tage udgangspunkt i de fire punkter indenfor etiske retningslinjer, som Kvale & Brinkmann opstiller: *Informeret samtykke, fortrolighed,*

konsekvenser og forskerens rolle. Jeg vil i det følgende gennemgå, mine overvejelser om de fire punkter.

Det første punkt er *informeret samtykke*, som betyder, at jeg skal informere informanterne om formålet med mit projekt og de risici og fordele, der kan være ved at deltage. Derudover skal jeg sikre mig, at deres deltagelse er frivillig og sørge for, at de er informeret om deres ret til at trække sig ud fra interviewet eller trække sine udtalelser tilbage. Disse punkter tog jeg med i min briefing, hvor jeg også talte om fortrolighed og min ret til at offentliggøre det indsamlede materiale. Den information jeg gav til informanterne begrænsede jeg, da for meget information kan have vildledt dem, som i sidste ende kunne have givet en negativ effekt på interviewene (Ibid.: 89-90).

Det andet punkt er *fortrolighed*, som ”*Indebærer, at private data, der identificerer deltagerne, ikke afsløres*”(Ibid.: 91). Jeg valgte, at anonymisere mine informanter, da jeg forventede det vil skabe en større tillid og tryghed og samtidig forventede jeg at informanterne ville åbne sig mere og tale mere frit, uden at bekymre sig om, at nogle de kender, vil kunne identificere dem ud fra deres udtalelser. Den måde jeg anonymiserede mine informanter på, var ved ikke at skrive navn eller andet identificerbart ved deres udsagn. Endvidere har jeg informeret dem om, at de kan trække udtalelser tilbage eller undlade at svare, hvis der var emner de ikke ønskede at udtale sig om.

Det tredje punkt *konsekvenser* hentyder til de skader eller de fordele, informanterne kan få ved at deltage i min undersøgelse (Ibid.: 92). Da deltagerne ikke længere befinder sig i behandlingssystemet og i dag er stoffrie, mente jeg ikke, jeg påførte nogen skade ved at gennemføre interviewene. Derimod mener jeg, de kan bidrage med vigtig viden til stofmisbrugsområdet. Alligevel havde jeg i tankerne, at de på et tidspunkt har befundet sig i en sårbar situation og kan være sensitive overfor nogle spørgsmål. Derfor rådførte jeg mig med den daglige leder på Opbygningsgården, som har stort kendskab til dette felt og kunne vurdere om hvorvidt hun fandt spørgsmålene etisk forsvarlige.

Det sidste punkt Kvale nævner er *forskerens rolle*. Til dette punkt nævner han, at kvaliteten af den videnskabelige viden, bliver afgjort af forskerens rolle. Det betyder, at den indsamlede data skal fremlægges i forskningsområdet så nøjagtigt og repræsentativt som muligt (Ibid.: 93). Dette punkt imødekom jeg, ved at jeg brugte diktafon til mine interviews. Derved blev mine interviews optaget og jeg kunne transskribere nøjagtigt, hvad informanterne havde sagt. Det har også givet mig en mulighed for, at vende tilbage og kontrollere eventuelle fejl fra mine transskriberinger. Derudover

har jeg forsøgt ikke at tage udtalelserne ud af kontekst og ikke lade informanternes udtalelser tale på vejene af alle tidligere stofmisbrugere.

Overvejelser omkring interviewsituationen

I mine overvejelser omkring lokalisering af interviewene, havde jeg valgt, at det skulle foregå i informanternes egne omgivelser. Dette fordi informanter befandt sig i fire forskellige byer rundt om i Danmark. Ved at jeg rejste over til dem, gjorde jeg det nemmere for informanterne at deltage. Derudover befandt informanterne sig i deres eget hjem under trygge og velkendte rammer, hvilket kan have haft en positiv effekt på deres åbenhed og ærlighed.

De første minutter af et interview er meget vigtige, da det er her førstehåndsindtrykket skabes af interviewer. Det første indtryk har betydning for, hvor meget informanten åbner sig og taler frit om emnet. For at skabe det bedst mulige førstehåndsindtryk, havde jeg udarbejdet en briefing, der skulle sætte informanterne godt ind i hvem jeg var, hvad mit projekt gik ud på, hvad mine forventninger til interviewet var samt sikre dem deres anonymitet (Kvale & Brinkmann, 2009: 148). Jeg fulgte op på min briefing med en debriefing, hvor informanterne fik muligheden for at stille spørgsmål eller komme med yderligere materiale (Ibid.: 149). Her valgte over halvdelen af informanterne at komme med yderligere oplysninger, som de mente havde relevans.

Det var vigtigt for mig, at jeg fremstod som en god og velforberedt interviewer, som kunne klare de udfordringer der måtte opstå under interviewet. For at være en god interviewer skriver Kvale & Brinkmann, at man skal have:

”Kendskab til interviewemnet, mestre samtalens kunst, er dygtig til sprog og har øre for sine interviewpersoners stil. Intervieweren skal have sans for gode historier og være i stand til at hjælpe interviewpersonerne med at udvikle deres fortællinger. Intervieweren skal hele tiden træffe beslutninger på stedet om hvad han skal spørge om og hvordan, hvilke aspekter af interviewpersonens svar han skal følge op på” (Kvale & Brinkmann, 2009: 188).

For at fremstå som en god interviewer, gjorde jeg mig nogle overvejelser omkring nogle interviewteknikker, som ifølge Kvale & Brinkmanns kan styrke interviewer under interviewet. Disse teknikker indbefatter, at jeg skal være: *”Velinformeret, struktureret, klar, venlig, sensitiv,*

åben, styrende, kritisk og erindrende” (Ibid.: 188-189). Disse interviewteknikker hjalp med at skabe en positiv interviewsituation, der skabte *righoldig viden* (Ibid.: 190). Min oplevelse af interviewteknikkerne var, at de var brugbare at have med i overvejelserne, fordi de styrkede mig som interviewer og hjalp med at få vellykkede interviews. Jeg oplevede, at informanterne var meget åbne og følte sig tilpas og jeg oplevede ikke nogen større misforståelser under interviewene.

Jeg ville sikre mig, at samtalen ikke blev en ligestillet dialog, men at jeg varetog rollen som den faglige, der skulle føre interviewet igennem. Denne overvejelse gjorde jeg mig, for at sikre, at interviewet blev indenfor mit emne (Kvale & Brinkmann, 2009: 50-51). Min oplevelse af interviewet var, at jeg var den styrende, det skete blandt andet ved, at jeg stillede opfølgende spørgsmål, til områder jeg ønskede større viden omkring og fik hindret det, jeg ikke fandt relevant. Det kunne for eksempel være når informanten gentog sig selv flere gange eller havde bevæget sig ind på et område, der ikke vedrørte mit emne.

Når man præsenterer sin profession, kan man blive associeret med noget, informanten kender i forvejen, hvilket kan påvirke svarene.. For at undgå at dette skulle have en effekt, gjorde jeg det klart, hvad formålet med interviewet var og hvad de kunne bidrage med som informanter (Thagaard, 2003: 101-102). Denne overvejelse fandt jeg nødvendig, fordi jeg præsenterede mig som ergoterapeut, hvorefter jeg præsenterede mit nuværende studie på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde. Flere af informanterne havde en uddannelse eller var i gang med en uddannelse, hvor de kunne have forhåndsviden om min tidligere uddannelse og/eller igangværende uddannelse. Iblant informanterne var der en ergoterapeutstuderende, en psykologistuderende, en pædagogstuderende og en socialrådgiver.

Databearbejdning

Data består af seks interviews, som jeg valgte at optage med en diktafon. Dette gjorde, at jeg under interviewene havde fuld fokus på informanten og interviewguiden. Det gav desuden en frihed til at koncentrere mig udelukkende om interviewet og uden at tænke på, om jeg havde fået alt med. Det var derudover også med til at sikre, at informanternes udtalelser efterfølgende blev gemt. Dermed havde det ikke nogen betydning, hvor meget jeg kunne huske, eller hvor meget jeg havde nået at skrive ned (Kvale & Brinkmann, 2009: 200).

Efter interviewene var foretaget, gik jeg i gang med at transskribere de bandede interviews. Når jeg transskriberer et interview, skal jeg være opmærksom på, at det jeg skriver ned er kunstige konstruktioner af lydoptagelser. Dette betyder, at man ved en transskribering ikke medtager elementer fra interviewet, der fortæller om personen er ironisk, hvordan hans ansigtsudtryk og kropssprog ser ud eller hvordan tonen i samtalen er. Disse er elementer, der kan have betydning for det, informanten fortæller (Ibid.: 163). Jeg gik i gang med at transskribere interviewene, kort tid efter de var foretaget og kunne derfor huske stort set det hele fra interviewene.

Validitet

Validitet har ifølge Kvale & Brinkmann, at gøre med, om min metodetilgang undersøger det, der er formålet med min undersøgelse og refererer til ”*Sandheden, rigtigheden og styrken af et udsagn*” (Kvale & Brinkmann, 2009: 272).

Om hvorvidt min metodetilgang til denne undersøgelse vil blive anset for at være valid, vil læseren kunne vurdere i mine redegørelser for, hvordan jeg har samlet data (Thagaard, 2003: 185). Med hensyn til, om jeg refererer til sandheden, findes der i hermeneutiks forstand ikke en endegyldig sandhed, som kan bekræfte, at min undersøgelse er det eneste sande. Sandhed kan fremkomme på mange forskellige måder og muligheden for en ny sandhed vil altid være til stede. Den tolkning jeg finder frem til, vil være i forhold til den tid og den sammenhæng, jeg udarbejder min undersøgelse ud fra (Højborg, 2009: 331).

Generaliserbarhed

Hvis resultaterne af min undersøgelse vurderes som pålidelige og rimelige, vil de i visse tilfælde kunne overføres til andre informanter eller situationer (Kvale & Brinkmann, 2009: 287). Jeg finder det svært, at overføre informanternes udtalelser til andre sammenhænge, da deres oplevelser og erfaringer fra Opbygningsgården er individuelle og unikke. Det, der danner grundlag for generaliserbarhed ved kvalitativ forskning, er ifølge Thagaard, den tolkede version og ikke empirien eller beskrivelserne af empirien. Dette er fordi, at tolkningen kan være relevant i forhold til andre

undersøgelser (Thagaard, 2003: 191). Jeg vil derfor sikre, at der er en klar linje i min analyse for, hvornår jeg fortolker og hvornår jeg angiver informanternes fortællinger.

Reliabilitet

”Reliabilitet vedrøre konsistensen og troværdigheden af forskningsresultaterne; reliabilitet behandles ofte i relation til spørgsmålet om, hvorvidt et resultat kan reproduceres på andre tidspunkter og af andre forskere” (Ibid.: 271).

Med hensyn til om forskningsresultaterne kan reproduceres, mener jeg, at muligheden er forholdsvis lav og der vil sandsynligvis blive produceret andre forskningsresultater, end dem jeg fremstiller i dette projekt. Dette begrundes jeg med, at mine fordomme og forforståelse, teoretisk forforståelse samt tolkning højst sandsynligt vil være anderledes hos andre forskere. Derudover har min kontakt til den daglige leder på Opbygningsgården, skabt en tilknytning til informanterne, der kan være svær at genskabe. Jeg har endvidere stillet så åbne spørgsmål som muligt og jeg har undgået at stille ledende spørgsmål, men har sørget for at stille opfølgende spørgsmål til de punkter jeg ønskede mere information omkring. Dette vil ligeledes være et punkt, andre forskere ikke vil kunne reproducere, da åbne spørgsmål giver forskellige svar og opfølgningsspørgsmål er en vurdering, interviewerens gør sig under interviewet (Thagaard, 2003: 191).

Transskription af interviewene kræver ligeledes overvejelser, hvad angår reliabiliteten. Dette er fordi, der kan være forskel på, hvem der transskriberer interviewene, hvilket kan give forskelligartede udskrifter (Kvale & Brinkmann, 2009: 271-272). Da jeg arbejder ene mand på dette projekt, har jeg selv været til stede under alle seks interviews og efterfølgende selv transskriberet, hvilket styrker transskriptionernes reliabilitet.

Analysestrategi

I kvalitativ forskning er der ikke en bestemt strategi, der gør sig gældende, når man skal vælge hvilken vej, man som forsker ønsker at tage. Derfor er det vigtigt, at ens analysestrategier er tydelige og bruges (Olsen, 2002: 109). Jeg vil derfor i det følgende afsnit gennemgå min analysestrategiske tilgang med det formål, at tydeliggøre for mine læsere, hvordan jeg i analysen, vil håndtere min valgte teori samt den indsamlede empiri til besvarelsen af min problemstilling.

Jeg har valgt at anvende en abduktiv tilgang, hvor informanternes udtalelser vil være centrale, da det er dem, der skal fortælle os, hvordan de oplever anerkendelse i deres behandling. Deres udtalelser skal dernæst ved hjælp af teori forsøge at give en forståelse på deres oplevelser. Denne tilgang bliver af Henning Olsen, kaldt for et nedefra-perspektiv. Når jeg anlægger mig et nedefra-perspektiv, analyserer jeg fænomenerne ud fra informanternes oplevelser og dermed er det informanterne, der afgør, hvad der er vigtigt og ikke mig. Dette er for at belyse informanternes fortællinger og dermed give et indblik i, hvordan de har oplevet deres tid på Opbygningsgården (Olsen, 2002: 106). Dernæst vil jeg tolke på informanternes oplevelser. Dette gør jeg, fordi der ikke er tolkning tilgængeligt i informanternes fortællinger. Dermed vil jeg med en tolkning kunne opnå en forståelse af informanternes oplevelser og erfaringer fra deres tid på Opbygningsgården.

Jeg har meningskategoriseret den transskriberede lydoptagelse for at sammenfatte meningsindholdet og samlet de data, der taler omhandler samme emne under en kategori. Det er blevet gjort ved, at jeg har læst teksterne igennem, delt fortællingerne op, for til sidst at sammensætte dem under en fælles kategori. Denne proces har hjulpet mig til, at skabe et overblik over den store mængde data jeg råder over. Derudover har denne proces gjort det nemmere, at finde frem til de centrale emner, der er blevet omtalt. Kategorierne har jeg herefter givet en overskrift, der beskriver hver enkel kategori. Dette kaldes for en kodning og indebærer, at mine kategorier får en kode, der beskriver indholdet. Denne form for kodning kaldes for deskriptiv kodning, fordi de beskriver indholdet og fordi det fremhæver tekstens mening. Det er også her min forforståelse blandt andet kommer ind, da jeg koder data efter hvad jeg mener indholdet beskriver. Min teoretiske forforståelse kommer ligeledes ind her, da kategorierne er inspireret af Honneths anerkendelsesteori (Thagaard, 2004: 138). Jeg har fundet frem til tre kategorier: *Tætte relationer*, *Retssikkerheden og Fællesskabet*. De tre kategorier vil blive analyseret i hvert deres analyseafsnit, hvor jeg ved brug af anerkendelsesteorien vil fortolke på empirien. I den første analysedel vil jeg

analysere ud fra Honneths private sfære, hvor jeg vil fremvise informanternes fortællinger, om deres tætte relationer til enkelte personer og tolke dem ud fra den private sfære. Den anden del, retssikkerheden, vil fokusere på informanternes oplevelser af at blive inddraget, informeret om forholdene på institutionen med videre og analysere dem ud fra den retlige sfære. Den tredje og sidste analysedel vil analysere på informanternes solidariske anerkendelse. Med et indblik i informanternes oplevelser af fællesskabet på Opbygningsgården, vil jeg analysere på, hvordan de har oplevet sig anerkendt i den solidariske sfære. De tre analyseafsnit vil have til formål, at beskrive informanternes oplevelse af anerkendelse og krænkelser samt kampe for anerkendelse.

Kapitel 5

Teori

Som led i min undersøgelse og for at besvare min problemformulering, har jeg valgt at anvende en teori, som kan underbygge informanternes fortællinger. Teorien skal forsøge at give en forståelse af tidligere stofmisbrugerens oplevelse af anerkendelse under deres tid i Opbygningsgården. Den teori jeg har valgt at benytte, er Axel Honneths teori om anerkendelse. Jeg vil i det følgende beskrive teorien og komme med begrundelser for, hvorfor jeg finder denne teori relevant til besvarelsen af min problemstilling.

Axel Honneths anerkendelsesteori

Anerkendelsesteorien går tilbage til starten af 1800-tallet, til filosofen G.W.F. Hegels værker. Hegels anerkendelsestanke bestod i, at anerkendelsen finder sted i interaktionen mellem to individer (Højlund & Juul, 2005: 22). Axel Honneths anerkendelsesteori er en videreudvikling af Hegels anerkendelsesteori, men Honneth argumenterer for, at anerkendelse findes i et bredere perspektiv og ikke kun imellem to mennesker, men at anerkendelse og krænkelse er at finde mellem strukturer, organisationer og individer. Hensigten med Honneths anerkendelsesteori var at udvikle en ny normativ samfundsteori om anerkendelseskampe, hvor kampene er moralsk motiverede og opstår på baggrund af manglende oplevelse på social anerkendelse (Ibid.: 25). Der er tre veje, hvorpå et individ kan opnå gensidig anerkendelse og en vellykket identitet: *Den private sfære, den retlige sfære og den solidariske sfære* (Ibid.:24). Hver anerkendelsessfære spiller en rolle i menneskets udvikling, men de tre sfærer er en forudsætning for hinanden og derfor skal man anerkendes i alle tre sfærer for at få følelsen af at være et vellykket individ. Oplever man sig anerkendt, bliver man forstærket i sit selvforhold, som Honneth har delt op efter de tre sfærer. Anerkendelse i den private sfære giver selvtillid, retligt anerkendelse giver selvrespekt og solidarisk anerkendelse giver selvværd. Udviklingen af de tre selvforhold er en betingelse for, at individet kan opnå det gode liv (Honneth, 2003: 14-15). Til hver anerkendelsessfære hører en krænkelsesform til, som er en trussel for udviklingen af individets positive selvforhold (Honneth, 2006: 176). Jeg vil i de følgende afsnit

præsentere og uddybe Axel Honneths tre former for anerkendelse og krænkelserformer. Jeg medtager alle tre anerkendelsesformer i analyseafsnittet.

Den private sfære

Den første anerkendelsesform er anerkendelse i den private sfære, som opnås ved gensidige kærlighedsforhold mellem få personer, som for eksempel familie, venner og børn, hvor der eksisterer et følelsesmæssigt bånd. Når man bliver anerkendt i den private sfære udvikler man et positivt selvforhold, hvor man både opnår følelsesmæssige bindinger og selvstændighed.

Anerkendelse i den private sfære er en forudsætning for at indgå i et intersubjektivt forhold og dermed også en forudsætning for at kunne føle sig anerkendt i de andre sfærer. Dette er fordi, at kærlighed danner det elementære selvforhold, der styrker menneskets selvtillid og dermed dets mulighed for at handle, kommunikere og indgå i tætte relationer. Selvtilliden, som styrkes gennem kærlighedsforhold mellem mor og barn og senere gennem venner og familie, sætter individet i stand til at indgå i fællesskaber og samfundsmæssige forhold. Derudover vil individet kunne etablere fortrolighed med sine ressourcer, indstillinger og værdier ved, at se dem modtaget og anerkendt af sine tætte relationer (Højlund & Juul, 2005: 26, Honneth, 2006: 11-12). Kærlighed ikke er en betingelse i det sociale arbejde og derfor kan den private sfære, ifølge Juul & Riiskjær, oversættes til omsorg, nærhed og medleven (Juul & Riiskjær, 2012: 30). Jeg vælger at benytte mig af denne oversættelse, da jeg foretager en undersøgelse om det sociale arbejde med stofmisbrugere.

Den retlige sfære

Den retlige sfære omhandler individets anerkendelse af dets rettigheder i samfundet på lige fod med alle andre og har betydning for, om man føler selvrespekt (Jerlang, 2009: 227). For at være retlig anerkendt og agere som moralsk tilregnelig, skal individet både sikres retten til beskyttelse af frihed og sikres mulighed for at deltage i offentlige beslutningsprocesser (Honneth, 2006: 158). Når man sikres sine rettigheder udvikler man selvrespekt og stolthed og man får skabt en følelse af at være på lige fod med alle andre samfundsmedlemmer (Ibid.: 161). Retlig anerkendelse opnås ved, at få tildelt lovmæssige rettigheder, der gør sig gældende i samfundet. Når man får de rettigheder man

har krav på og opnår en selvrespekt, bliver man selvbevidst og vil være i stand til at indgå i offentlige drøftelser, hvilket vil hjælpe individet til at blive mere autonomt. Han nævner videre, at man kun kan opnå den højeste form for selvrespekt ved at *"blive anerkendt som et autonomt handlende retssubjekt"* (Honneth, 2003: 16). Honneth mener dog ikke, at alle er i stand til at tage brug af deres rettigheder, da han mener, at den sociale status spiller en rolle for, om man gør brug af sine rettigheder: *"For at kunne agere som en moralsk tilregnelig person må man ikke blot have retlig beskyttelse mod indgreb i sin fritid, men også en retligt sikret mulighed for at deltage i den offentlige beslutningsproces; og denne ret kan i realiteten kun gøres brug af, hvis man har en vis social levestandard"* (Honneth, 2006: 158). Bliver man retligt anerkendt, vil man dermed også blive respekteret som et individ, der har den nødvendige sociale levestandard i samfundet (Ibid.). Derudover nævner Høilund & Juul, at formelle rettigheder ingen betydning har, hvis det enkelte individs ret og værd ikke anerkendes af systemet. Dette betyder, at systemet skal respektere de love og krav der gør sig gældende for hver enkelt person i samfundet. De fortæller videre, at Honneths pointe er, at hvis borgeren skal respekteres, skal der udvises respekt for dets rettigheder (Høilund & Juul, 2005: 26).

Den solidariske sfære

I denne sfære skal individet modtage anerkendelse i kulturelle, politiske og arbejdsmæssige sammenhænge. Denne form for anerkendelse er nødvendig for, at individet kan føle selvværd, som har en betydning for, om individet føler, at det kan præstere og besidde egenskaber der kan anerkendes af omgivelserne. Honneth nævner, at solidaritet i moderne forstand, kun kan opnås ved sociale relationer, hvor man værdsætter hinanden og med det menes, at det enkelte individs egenskaber og evner fremstår som betydningsfulde for fællesskabet (Jerlang, 2009: 230). Medlemmerne af samfundet er orienteret imod en fælles værdihorisont, som udgør værdifællesskabet, hvor værdier er bestemt ud fra samfundets dominerende etiske idealer. (Honneth, 2006: 164). Ved at have en værdi, der anerkendes af de andre i fællesskabet, får man en følelse af stolthed og ære, som består i, at individet føler sig som en del af fællesskabet. Det skaber ligeledes en følelse af, at man kan præstere noget for fællesskabet eller at man har egenskaber, der er værdifulde for fællesskabet. Opnår man anerkendelse i den solidariske sfære medfører det selvværdsættelse hos individet og en følelsesmæssig tillid (Honneth, 2006:171-172).

Forudsætningen for at solidaritet kan finde sted er, at der eksisterer en social symmetrisk relation, hvor man værdsætter hinanden. Det betyder, at individerne må værdsætte hinandens egenskaber, som værende betydningsfulde for den fælles praksis. Dermed er muligheden for at føle sig værdsat af fællesskabet afhængigt af, om ens egenskaber og præstationer bliver anerkendt af de andre medlemmer (Ibid.: 173). Opnåelse af værdsættelse i denne sfære, hænger dermed sammen med individets livsforløb, præsentationer, funktioner eller handlinger, som enten er udført eller bliver udført i fællesskabet (Honneth, 2003:16).

Krænkelser

Honneth opstiller tre krænkelserformer, der har negativ effekt på udviklingen af individets selvforhold og personlig identitet. Honneth mener, at når der eksisterer tre former for anerkendelse, vil der ligeledes være tre former for krænkelser. Den første krænkelserform der nævnes, er den kropslige krænkelserform, som er en modpol til den private sfære. Her bliver individet frataget egen kontrol over egen krop, hvilket vil have en negativ indflydelse på individets praktiske selvforhold. Det vil også have den konsekvens, at man mister respekten for sin autonome kontrol over egen krop, som i sidste ende vil fratage individets selvtilid (Honneth, 2006: 176-177). Den anden form for krænkelserform er i forbindelse med ens rettigheder. Bliver man krænket i denne sfære og dermed oplever mangel på sine rettigheder, vil det have den konsekvens, at man ikke føler sig på lige fod med resten af sine medborgere i samfundet. Man vil opleve en begrænset følelse af personlig autonomi, men også en følelse af, at man ikke er et fuldbyrdet samfundsmedlem, hvilket medfører tab af selvrespekt (Ibid.). For stofmisbrugere kan krænkelseren finde sted, hvis de i mødet med det offentlige system oplever manglende anerkendelse, for eksempel ved ikke at blive tilstrækkeligt inddraget i egne beslutningsprocesser. Den sidste krænkelserform Honneth nævner, som er modpolen til den solidariske sfære, handler om mangel på anerkendelse i sociale sammenhænge. Konsekvensen af krænkelser i denne sfære er, at individet ikke kan forbinde et fællesskab med noget positivt. Derudover vil det også påvirke ens selvværd, hvilket betyder, at man ikke kan se sig som noget værdifuldt (Ibid.: 178-179). Stofmisbrugere kan opleve, at omgivelserne ser ned på dem, hvilket kan give dem lavt selvværd og påvirke deres evne til at indgå i sociale relationer.

Disse krænkelser af individet udløser det, Honneth kalder for *kamp om anerkendelse*, som er en kamp der opstår, når individet oplever en ringeagt og forhindrer det i at fortsætte sine handlinger.

Dette udløser en skamfølelse, der bliver motivet for anerkendelseskampen og denne skamfølelse kan kun opløses, når ens mulighed for at handle aktivt igen, er genoprettet (Ibid.: 183). Det er dermed ud fra informanternes krænkelserfaringer, at jeg kan afdække deres kampe for anerkendelse. Honneth taler om se/synlig eller erkende/anerkende, hvor se og erkende kan føre til usynliggørelse af individet, mens anerkendelse eller synlighed rækker ud over blot at se borgeren visuelt, hvilket tillægger individet respekt (Høilund & Juul, 2005: 29). Kampene vil være et forsøg på, at gøre op med den usynliggørelse der eksisterer og dermed være et forsøg på at synliggøre sig selv overfor omgivelserne og samfundet. Det kan for eksempel indebære, at man ønsker at føle sig forstået.

Baggrunden for anvendelsen af anerkendelsesteorien

Anerkendelse er et begreb, der i dag anses for at være vigtigt i det sociale arbejde, fordi det har en positiv effekt på udviklingen af individets sociale identitet og giver individet en mulighed for at realisere sig selv. Stofmisbrugere befinder sig især i en situation, hvor de har behov for at selvrealisere og udvikle deres sociale identitet. Honneths anerkendelsesteori har jeg udvalgt for at skabe en forståelse af stofmisbrugernes anerkendelsesfølelse og hvilken betydning det har for deres identitetsudvikling og for det sociale arbejde.

Jeg vil ikke anvende teorien til at rette fokus på stofmisbrugernes krænkelserfaringer, på trods af at man, ifølge Honneth, lærer mest af dette. Mit fokus vil derimod primært være anerkendelserfaringerne, da jeg ønsker at skabe ny viden ud fra tidligere stofmisbrugeres subjektive oplevelser om betydningen af anerkendelse i det sociale arbejde med stofmisbrugere. Mit fokus vil således være på det sociale arbejde mellem stofmisbrugere, der er indskrevet på Opbygningsgården og socialarbejderne tilknyttet døgninstitutionen. Her vil jeg afdække oplevelsen af anerkendelse i den private, retlige samt solidariske sfære og anvende teoriens fremtrædende begreber. Teorien skal fungere som en ramme, der understøtter mine empiriske fund og ikke som en teori, der skal forklare den eneste sandhed.

Kapitel 6

Analyse

I min analyse vil jeg ved hjælp af Axel Honneths anerkendelsesteori analysere min empiri og svare på min problemformulering: *Hvordan har tidligere beboere fra Opbygningsgården oplevet sig anerkendt under deres behandlingsforløb og hvilken betydning har det haft for deres selvforhold?*

I forhold til min fænomenologiske-hermeneutiske tilgang, vil informanternes udtalelser blive fremstillet, som de selv udtrykker dem for at fremvise deres egne oplevede erfaringer.

Informanternes udsagn vil igennem analysen blive vekslet med min teoretiske forforståelse om anerkendelse. Det vil foregå på denne måde: Jeg analyserer empirien ud fra den private sfære, den retlige sfære samt den solidariske sfære. Jeg vil opdele min analyse i tre dele, som jeg har valgt at kalde for: *Tætte relationer*, *Retssikkerheden* og *Fællesskabet*. De tre overskrifter har jeg, som tidligere nævnt, fundet frem til under min kodning af empirien og er inspireret af Honneths tre anerkendelsessfære. De vil blive præsenteret i samme rækkefølge som Honneth opdeler sine tre sfære.

Tætte relationer

Informanterne har givet udtryk for, at de opnåede tætte relationer, mens de var indskrevet på Opbygningsgården, at disse var en vigtig brik deres behandlingsproces. Det gælder både de tætte relationer, de har fået indbyrdes fra fællesskabet, men også de tætte relationer til socialarbejderne. Disse relationer har været støttende, betydningsfulde og har ikke mindst hjulpet dem med den personlige identitetsudvikling. Grunden til jeg finder denne sfære relevant, er fordi, at informanterne beretter om, at de har haft vanskeligheder ved at danne relationer, før de blev indskrevet, men at det var noget der ændrede sig løbende gennem deres behandlingsforløb. Ved at veksle mellem Honneths anerkendelsesteori i den private sfære samt informanternes fortællinger, vil jeg tolke mig frem til deres oplevelse af anerkendelse i den private sfære og hvad det har haft af betydning for deres selvtillid og dermed fremvise hvad der styrket dem i at danne relationer samt

blive mere selvstændige. Fordi informanterne igennem deres fortællinger har talt meget om, at de følte sig forstået af personalet, har jeg valgt, at den endelig del af dette afsnit skal omhandle fortrolighedskundskab, som skal give et billede af personalets evne til at forstå beboerne.

I de kommende eksempler illustreres oplevelsen af anerkendelse i forhold til den private sfære og hvordan de tætte relationer til både socialarbejderne såvel som andre beboere har haft en positiv effekt på informanternes selvtillid. Der var bred enighed om, at socialarbejderne var forstående overfor beboernes situation og mødte dem, hvor de var. Dette har ifølge informanterne givet en følelse af at være tættere tilknyttet til socialarbejderne. En informant beskriver her, hvordan han oplevede sig imødekommet af socialarbejderne, fordi de talte i øjenhøjde med ham, så han kunne forstå dem og samtidig fik han en følelse af, at de forstod ham:

”Jeg kan huske før, at jeg overhovedet begyndte at få terapi. Der sad jeg nede i stuen og de spurgte lidt ind til mig og hvad jeg havde taget. De sagde ”nå, men så er du færdig med at sortere søm og skruer”. Han sagde det på en måde, der var indforstået, i den verden, der fangede mig. Jeg kunne spejle et eller andet eller relatere mig til ham og jeg kunne mærke, at der ville komme en tilknytning til ham. Det betød meget, at der var en, jeg kunne relatere mig til”.

Ud fra dette citat forstår jeg, at informanten oplever sig anerkendt fra socialarbejderne, som taler til ham på en måde, han kan relatere sig til og som dermed giver ham en følelse af, at socialarbejderne forstår hans situation. Det var et sprog han var vant til og som han kunne nikke genkendende til og en måde, hvor socialarbejderen formåede at fange hans opmærksomhed. Dette genkender jeg i Honneths formulering om synlighed, hvor han nævner at anerkendelse, kræver mere end blot at se personen fysisk, men at tillægge personen en form for anseelse (Juul & Højlund, 2005: 29). Det var en generel oplevelse, at socialarbejderne havde evne til, at tale i øjenhøjde med beboeren. I et interview med en af de andre informanter, bliver der ligeledes givet et eksempel, hvor der udtrykkes en oplevelse af forståelse fra socialarbejderne. Han fortæller her, hvordan socialarbejderne talte til ham på en direkte måde, lagde tingene ud som de var og hvordan det var med til at skabe en tæt tilknytning mellem dem:

”Jeg så virkelig X som min mor og X som min far og grunden til jeg gjorde det, var, fordi de sagde tingene, som de var: ”X, du en spasser”. Der blev lyttet til mig og taget hånd om mig, men hvis jeg kunne klare tingene selv, fik jeg også at vide: ”Det kan du udmærket godt selv”. Der var ingen kære mor, men der var medmenneskelighed, der gjorde, at jeg følte mig tryk”.

I dette citat giver informanten udtryk for, at det forhold han har fået med socialarbejderne, føltes som tæt og at han havde at gøre med mennesker, der forstod ham. Igen i dette eksempel bliver informanten synliggjort ved at der tales med ham i øjenhøjde og han føler sig lyttet til og taget alvorlig. Honneths begreb om kærlighed kan som tidligere nævnt, i forholdet mellem socialarbejder og borger, oversættes med omsorg, nærhed og medleven, fordi kærlighed, i bogstaveligste forstand, ikke forventes af socialarbejderen (Juul & Riiskjær, 2012: 30). De to ovenstående citater, mener jeg, godt kan forstås som, at informanterne føler sig anerkendt i privatsfæren, fordi de følte, at socialarbejderne forstod dem og forstod deres situation og hvordan de skulle agere overfor dem.

Udover tætte relationer til socialarbejderne havde informanterne også skabt tætte relationer med enkelte personer fra fællesskabet, som de selv opfattede, som betydningsfulde for deres behandlingsproces. Mange af informanter var indelukkede, generte og havde svært ved at etablere tætte relationer til andre mennesker på grund af deres baggrund som stofmisbrugere. Derfor var det betydningsfuldt, at de havde enkelte personer, de kunne støtte sig til. Jeg vil i det følgende give et par eksempler på, hvordan nogle informanter oplevede de tætte relationer på Opbygningsgården:

”Der var en flok fra Esbjerg, hvor jeg også kom fra. Dem kunne jeg åbne mig med og udvikle mig med. Det er jo det, der bliver formålet for mig, det er ligesom at udvikle mig og få kendskab til mig selv og udfordre mig selv, finde mine grænser, finde mine egenskaber, færdigheder og det kunne jeg gøre sammen med dem. Også det med at konfrontere andre mennesker, det var noget jeg havde svært ved. Jeg lod tingene glide hen, fordi jeg var konfliktsky. Det var meget grænseoverskridende, for en der ikke tør, gøre det, men det er bare noget, man kan der, fordi det er der plads til”.

Dette udsagn forstår jeg som, at informanten udtrykker anerkendelse fra de nye relationer, han har etableret sig på Opbygningsgården, hvor den udvikling han har gennemgået, er sket i samarbejde med og støtte fra de andre beboere. Han er blevet støttet i at gøre udfordrende ting og dermed støttet i at tro på sig selv, som for eksempel ved, at han tager konfrontationerne op frem for at undgå dem. Det kan tænkes at de nye venskaber, har haft en positiv effekt på hans selvtillid, fordi han tog udfordringerne op i stedet for at holde sig tilbage. Jeg vil i det følgende citat give endnu et eksempel på en informant, der fortæller om en personlig udvikling og anerkendelse fra de tætte relationer, han har fået på Opbygningsgården:

”En central person var en pige på 18 år og en fyr på min alder og to andre gutter. De var enormt centrale for mig, jeg snakker stadig med hende pigen i dag. For det første fordi jeg lærte at knytte

nogle betydningsfulde relationer og jeg lærte den opfattelse, jeg havde af venskab og relationel forhold, var anderledes end hvad det rent faktisk kunne være. Det der med at indgå en venskabsaftale i misbrugsmiljøet er loyalitet, aldrig sladre og ikke stikke og så videre”.

Informanten giver udtryk for, at han tidligere har haft svært ved at knytte sig til andre mennesker, men at han i sit ophold på Opbygningsgården lærte hvordan en tilknytning kunne være anderledes, end den måde han havde kendskab til fra stofmisbrugsmiljøet. Det gjorde han ved at knytte venskaber med andre beboere, som gav en anden opfattelse af, hvordan tætte relationer kunne være. Den samme informant fortæller videre, hvordan disse nye relationsdannelser hjalp ham med at skabe relationer udenfor Opbygningsgården. Han beskriver, hvordan han formår at bruge sociale færdigheder, på en måde han ikke tidligere har formået, der hjælper ham til at etablere nye relationer i den klasse, han kommer i efter udskrivelsen:

”Jeg var væk i lang tid (Indskrevet på Opbygningsgården) og skulle hjem og finde ud af hvem jeg var, som far og mand og studerende. Hvordan skaber man nogle relationer, der er sunde, for her er der jo skide trygt, det er nemt at være her, når man først finder koden. Men når du kommer derud, bliver det svært. Jeg skulle finde ud af, hvordan man navigerer i det og så måtte jeg ringe til en ven, hvordan gør jeg det her? Du er en A-fase beboer, prøv at kigge dig omkring i klassen og se efter hvem der ser ud til at være sunde og have det sjovt, hængt dig på dem og snak om ingenting. Det kunne jeg ikke finde ud af, det var enormt svært (...) Jeg kiggede rundt i klassen og der var 2 unge smukke blondiner og jeg måtte bryde nogle grænser og prøve at sætte mig over og snakke med dem og dem har jeg i mit liv i dag og det var 7 år siden”.

Dette eksempel indikere en udfordring, informanten normalt vil have meget svært ved. Det at bryde grænser var noget der var gennemgående svært hos informanterne og ovenstående citat viser, at denne beboer havde gjort sig nogle erfaringer under A-fasen, der gjorde ham i stand til at etablere disse kontakter. I forlængelse af det første citat, synes jeg det ovenstående citat viser, hvordan informanten havde fået styrket selvtillid til at tage kontakt til de to piger fra klassen, hvilket var et skridt han ikke vil have taget før i tiden. Han havde som han selv udtrykker det, lært at skabe betydningsfulde relationer, hvilket skal forstås som venskaber med personer, der vil ham det bedste. Det han lærte, formåede han at tage med sig ud i det virkelige liv og på samme måde som han fik etableret betydningsfulde relationer, mens han var indskrevet, kunne han nu også etablere det ude i samfundet. Honneth fortæller, at når man bliver anerkendt gennem privatsfæren og får større selvtillid, får man en bedre relation til sig selv (Høilund & Juul, 2005: 26). Det synes jeg det

ovenstående citat indikerer, fordi han formåede at bryde nogle grænser, han tidligere ikke vil have brudt og tro på sig selv, som en person, der godt kan knytte relationer til andre mennesker.

Tidligere har jeg nævnt, at beboerne får tilknyttet en person, der vejleder og støtter dem og denne person bliver kaldt for en søster eller bror. Betegnelsen bror eller søster, kan siges at sende et signal om en relation, hvor man støtter og har ansvar overfor hinanden. Informanterne kunne med stor enighed fortælle, at deres søster eller bror havde stor betydning for især den første tid på Opbygningsgården, men også længere inde i behandlingsforløbet. En søsters rolle og hendes betydning for deres relation bliver af denne informant beskrevet således:

”Da jeg kom ind på gården, fik jeg tilknyttet en søster. Det er en, der har været der i et stykke tid og skal tage imod og passe på en i starten og sætte en ind i tingene. Hun var alt værd for mig, vi fik en god relation, vi har stadig lidt kontakt i dag. Hun stod der klar og mødte mig, i det jeg var i, min elendighed”.

Informanten oplevede støtte fra sin medbeboere, som tog imod hende og var der for hende, når hun havde allermost behov for det. Videre giver hun udtryk for, at søsteren kender til forholdene på døgninstitutionen og derfor kunne være hjælpende hånd, der guidede hende igennem, de hun havde behov for at få hjælp til. Jeg genkender her en oplevelse af at være støttet følelsesmæssigt, som ifølge Honneth betyder, at hun bliver anerkendt i den private sfære (Honneth, 2003: 15). Ydermere bemærker jeg ved det ovenstående udsagn, at nye beboere får tilknyttet en person, med det samme de bliver indskrevet. Denne indledende tilknytning bliver beskrevet som betydningsfuld for den første tid, fordi informanten befinder sig i en sårbar situation. Den generelle oplevelse, var også, at den første relation, søster/bror relationen, havde betydning for, at de kunne begå sig i fællesskabet. I relation til Honneth taler han om, at den private sfære er en forudsætning for anerkendelse i de to andre sfærer, den retlige og den solidariske, fordi man opnår selvtillid, der styrker en til at indgå i andre relationer. Dermed kan det begrundes, at den første relationsdannelse, har betydning for deres udvikling til at indgå i relationer med andre.

Det er oftest i startfasen, at beboerne har svært ved at knytte relationer med andre beboere. Flere af informanterne beretter om negative forhold fra deres stofmisbrugsmiljø, som de tager med sig ind på Opbygningsgården og som virker hæmmende for deres evne til at danne relationer. Jeg vil i det kommende vise et eksempel fra en informant, der har haft et behov og har oplevet at blive imødekommet og hvilken betydning det har haft for hendes selvtillid. Denne informant nævner, at

hun blev defensiv og aggressiv, hvis hun kom ud for en situation, hun havde svært ved at forholde sig til. Hun forklarer her, at hun havde svært ved at udtrykke sine følelser på en acceptabel måde, men havde behov for at lære at udtrykke sig på en anden måde: *”Altså for mig var det udfordrende at få de der følelser, fordi jeg var meget indadvendt i misbrug og jeg skulle sådan lære at komme frem med mine følelser og vise at jeg er vred”*. Informanten fortæller her, at hun havde svært ved at udtrykke sine følelser og gik *”fuldstændig i forsvar”*, som hun selv udtrykker det, når hun blev mødt med tiltag fra de andre, som hun havde svært ved at forholde sig til. Opbygningsgården har dermed støttet hende i, at det er tilladt at være vred, men med den forholdsregel, at det skal foregå på en måde, der ikke påvirker hele huset negativt. Måden hvorpå beboeren blandt andet fik lov til at komme frem med sin vrede på, var at gå ud til en pæl, som er placeret i haven og råbe og skrigt alt det hun havde behov for. Hun lærte at kontrollere og udtrykke sine følelser på en anden måde end tidligere. I relation til Honneth, bliver man sat i stand til at kommunikere, handle og indgå i relationer, når man opnår selvtillid (Høilund & Juul, 2005:26). Dermed kan det antages at hun har styrket sin selvtillid, fordi hun lærte at udtrykke sig bedre. Derudover har formålet at indgå i relationer længere inde i sit behandlingsforløbet, hvilket igen indikerer, at hendes selvtillid er styrket.

Fortrolighedskundskab

Høilund & Juul beskriver begrebet *fortrolighedskundskab*, som betegnelse for en *”evne til at træde ind i den andens verden og herfra etablere en forståelse af situation”* (Høilund & Juul, 2005: 71). Det handler om, at udføre det sociale arbejde, så tæt som muligt på beboerens egen vision om det gode liv og hvis socialarbejderen arbejder ud fra denne tanke, vil prognosen for positive resultater ifølge Høilund og Juul være forbedret (Ibid.). Informanternes beretninger viser, hvordan Opbygningsgårdens medarbejdere formår at træde ind i deres verden og forstå deres situation. Flere udtrykte, hvordan de følte, at de altid kunne gå til socialarbejderne, når de havde behov for at tale om sager, der ikke vedrørte fællesskabet, men som kun skulle være mellem beboeren og behandleren. De udtrykte ligeledes, at de kunne stole på behandlerne og derfor tale frit om deres problemer. Der eksisterer derfor en form for fortrolighedsrelation mellem beboerne og socialarbejderne, hvor beboerne kan komme og rådføre sig og finde støtte. Derudover viser fortrolighedskundskaben sig også på andre planer. Jeg vil i det følgende vise et eksempel, der

illustrer, hvordan en medarbejder formår at sætte sig ind i beboerens verden og forstå hendes situation:

”Jeg var på vej af sted nogle gange og ud over marken og så blev jeg kørt til toget og jeg blev kørt til toget så langsomt og der kom ikke lige bare sådan et tog og så sad jeg der sammen med X og vi blev enige om, jeg kunne godt bare komme tilbage”.

I en samtale med den daglige leder på Opbygningsgården, fik jeg fortalt, at mange af dem der valgte at forlade behandlingen før tid, oftest fortrød, allerede mens de sad i toget. Denne informant blev derfor kørt til togstationen langsom, så hun ville komme for sent til toget og dermed få en chance til at genoverveje sit valg. Socialarbejderen var bevidst om, at informantens valg ikke var overvejet grundigt nok og hun muligvis ville ændre mening, når hun var taget af sted. Da de befinder sig i et område, hvor der er timers mellemrum mellem hvert tog, havde hun derfor mulighed for at genoverveje sit valg, mens hun sad på stationen. Som socialarbejderen havde forventet fortrød hun sit valg kort tid efter og vendte tilbage til sin behandling.

Flere af medarbejderne på Opbygningsgården, er tidligere beboere, hvilket også kan være en af grundene til, at man har en fortrolighedskundskab. Denne informant fortæller, hvordan han blev medarbejder på Opbygningsgården: *”Da jeg var færdig talte jeg om, hvis det kunne være en mulighed, at jeg kunne komme i praktik. Det vil de gerne, hvis jeg ordnede det selv. Så startede jeg i praktik heroppe tre dage om ugen”.* Informanten er i dag ansat på Opbygningsgården. Det kan tænkes, at når denne informant selv har været stofmisbruger, ser vedkommende beboernes situation som en genkendelig og kan relatere til situation.

På grund af at beboerne føler sig set, hørt, taget alvorligt og forstået er der ikke blot tale om, at beboerne føler sig erkendt, men også at de føler sig anerkendt. Dette er fordi, at beboerne oplever en synlighed, hvor de anerkendes i en sådan forstand, der rækker længere ud end blot at blive set visuelt (Honneth, 2003: 101).

Sammenfatning

Det ovenstående analyseafsnit viser, at stofmisbrugere har det meget svært med at knytte sig nye relationer, den første tid de er indskrevet på Opbygningsgården. De medtager en dårlig adfærd, de isolerer sig og holder sig tilbage, hvilket gør det svært for dem at indgå i tætte relationer. De beskriver de tætte relationer som todelt, hvor det på den ene side er de enkelte personer fra fællesskabet og på den anden side personer fra gruppen af socialarbejdere. Den første tilknytning de får, den såkaldte søster/bror tilknytning, beskriver de som betydningsfuldt for deres videre forløb i behandlingen. Denne person fungerer som en vejleder og støtteperson, der hjælper en på vej og som beboerne selv kan henvende sig til efter behov. Ydermere giver de udtryk for, at disse tilknytninger samt de nye venskaber har styrket dem i at indgå i tætte relationer, som de tidligere har haft svært ved. Informanterne har også fortalt at de har haft tæt tilknytning til enkelte socialarbejdere. De har udtrykt disse relationer som en form for forældrerelationer, fordi de har følt en oplevelse af omsorg. De tætte relationer, de fik tilknyttet på Opbygningsgården, har styrket dem personligt på den måde, at de er blevet bedre til at indgå og knytte tætte relationer.

Retssikkerheden

I dette afsnit vil jeg gå i dybden med beboernes oplevelse af at blive behandlet og respekteret som ligeværdige medlemmer af systemet. Jeg har tidligere nævnt, at for at opnå selvrespekt skal beboerne sikres retten til at deltage i egne beslutningsprocesser, som har til formål at anerkende dem som *autonomt handlede retssubjekter* (Honnet, 2003: 16). I dette tilfælde henviser jeg til retssikkerhedslovens § 4, som er en lovgivning, der skal sikre, at borgeren inddrages i egen sag og socialarbejderen har ansvaret for at tilrettelægge borgerens sag på en måde, der skal sikre medindflydelse (Hielmcrone, 2003: 8). Høilund & Juul understreger, at overholdelse af retssikkerhedslovens § 4 er med til at anerkende borgeren juridisk. (Høilund & Juul, 2005: 43). Det følgende afsnit vil beskrive, hvordan Opbygningsgården anerkender deres beboere som autonome retssubjekter, herunder deres ret til medindflydelse og brugerinddragelse samt, hvilken betydning det har haft for deres følelse af selvrespekt.

Interviewene påviser et stort omfang af medinddragelse, hvad deres behandlingsproces angår samt medinddragelse i de daglige forhold på institutionen. Beboerne oplevede et stort ansvar for egen behandling, hvor de oplevede at deres mening og tilgang til tingene hele tiden blev inddraget. En informant fortæller, hvordan han oplevede, at socialarbejderne altid skulle have hans mening, når han henvendte sig med nogle ting, han for eksempel var utilfreds med. Han synes ikke, at han altid var parat til at blive inddraget, men ikke desto mindre oplevede han, at hans mening til, hvordan tingene skulle løses, konstant var i fokus:

”Mens jeg var i ekspeditionen, som var et ansvarsområde i huset, og jeg kom med et ”det kan ikke være rigtig”, svarede de (socialarbejderne) altid ”Hvad synes du vi skal gøre? Hvad synes du, er en god idé? Hvad mener du om det? Hvordan kan det være, du ikke har reageret?” Jeg var hele tiden inddraget i min behandling. Strukturen var bygget sådan op, altså man kan næsten ikke spørge om noget, fordi de altid spørger igen med, hvad synes du? Det føltes ubehageligt, fordi jeg skulle tage stilling til mig og hvordan jeg havde det, men det er ansvar for eget liv. Det har været identitetsændrende for mig, at jeg har formået at tage det ansvar”.

I dette udsagn giver informanten udtryk for, at da han kommer i ekspeditionen og får større ansvar, får socialarbejderne ham til selv at tage stilling til tingene, når han henvender sig, for at styrke ham i at træffe egne beslutninger. På denne måde bliver beboeren opfordret til medinddragelse i

processerne, som gør, at han blev nødt til at tage stilling til næsten alt, hvilket han udtrykker, har givet ham en følelse af større ansvar for eget liv og har været identitetsændrende. Honneth taler om, at respekt for mennesket, kan være respekt for dets rettigheder og at de to begreber ikke nødvendigvis er adskilt, men hænger sammen (Honneth, 2003: 161). Det ovenstående udsagn viser en respekt for informantens rettigheder, da socialarbejderne søger for at han bliver inddraget i beslutningsprocesserne, når han henvender sig til socialarbejderne. Beboernes rettigheder blev også respekteret, når socialarbejderne for eksempel gerne vil frem med en idé eller et forslag vedrørende behandlingen. De sørgede for at rådføre sig hos beboerne og i sidste ende lade dem tage beslutningen. En informant forklarer i det følgende eksempel, hvordan han oplevede, at socialarbejderne aldrig dikterede retningen, men sørgede for, at det var ham selv, der dikterede:

”Jeg havde medbestemmelse, Det var ikke sådan at vi fik dikteret nogle ting, at sådan skulle det være. Der blev lagt forslag, hvad synes du? Kunne du tænke dig? Og kunne det ikke være en god idé? Og så var det op til mig selv. Jeg føler jeg selv har været med til at diktere retningen i min behandling og eksperterne, der er kommet med råd, til hvor det er jeg skal kigge hen”.

Ovenstående udsagn viser, hvordan socialarbejderne på Opbygningsgården udviser respekt overfor beboeren, ved at bede ham selv tage stilling til tingene frem for at træffe beslutningerne hen over hovedet på ham. Derudover kan der også argumenteres for, at informanten har følt sig medinddraget, fordi hans mening og selvbestemmelse bliver medinddraget. Dette kan ligeledes være med til at give beboeren en følelse af ligeværd og selvrespekt, fordi han på denne måde opfatter sig selv som indehaver af rettigheder (Honneth, 2003: 161). Jeg vil fremvise endnu et eksempel, der påpeger, hvordan socialarbejderne på Opbygningsgården udviser respekt for beboeren. I dette eksempel bliver beboerens sag diskuteret mellem den daglige leder og en misbrugskonsulent, med beboeren siddende på sidelinjen:

”Jeg var til møde med X og en misbrugskonsulent fra min region. Der sad de og havde en dialog omkring det ene og det andet og hvad X så og hvad hun mente og vurderede og sådan nogle ting (...) Så sad jeg med på sidelinjen og blev inddraget til sidst, om der var nogle ting, jeg var utilfreds med eller, der var nogle ting, der manglede at blive påpeget. Så snakkede vi indbyrdes alle tre efter det ligesom var på plads”.

Dette eksempel konkretiserer, hvordan informanten bliver retligt anerkendt. Det, at informanten sidder med, mens hendes sag diskuteres, betyder at hun er inddraget i egen sag og at der ikke bliver

truffet beslutninger hen over hovedet på hende. Informanten får på denne måde en mulighed for at overhøre alt og kan komme med indvendinger, hvis hun føler, det er nødvendigt. Ovenstående eksempler viser, en oplevelse der er gennemgående hos alle informanter. De har oplevelsen af at være gjort bekendt med deres rettigheder, været informeret om deres behandling og om husets normer, regler og struktur. Det skal gøres opmærksomt, at rettigheder og medbestemmelse ikke er det første, der bliver sat fokus på, når beboerne bliver indskrevet, da de i startfasen stadig er afhængige af stoffer og ikke er klar over omfanget af deres situation. Derfor havde beboerne ikke så meget medbestemmelse i starten, da det kunne virke imod behandlingen. Jeg vil give et par eksempler på informanter der fortæller, hvorfor de synes, det var vigtigt, at de ikke havde så meget medbestemmelse i startfasen af deres behandling:

”Da jeg kom ind deroppe, der havde jeg ikke så meget at sige og gøre, jeg blev nødt til at følge de retningslinjer og regler der nu var sat op (...) Det var fint, for hvis jeg selv havde fået lov til at styre slaget gang deroppe, så tror jeg ikke, jeg var kommet ind på samme måde”.

En anden informanter forklarer ligeledes, hvorfor han ikke mener medbestemmelse var relevant for ham i starten:

”Da jeg kom ind var jeg ødelagt, jeg anede jo ikke, hvad der var op og ned og alle de illusioner jeg havde haft, de blev mere eller mindre gjort til skamme (...) Omfanget af mit misbrug og det at sige farvel til misbruget, det var uklart for mig i starten. Det blev det gradvist og det var forbundet med stor fortvivlelse og meget angst”.

Ud fra de ovenstående to udsagn, kan jeg se, at medbestemmelse ikke bliver prioriteret højt, i den indledende fase af beboernes behandling. Det kan diskuteres om beboerne i dette tilfælde fratages deres rettighed til medbestemmelse, når de befinder sig i et stadie, hvor de ikke er klar over omfanget af deres eget forbrug og hvilken situation de befinder sig i på det givne tidspunkt. Jeg mener ikke, at der foregår en krænkelse i dette tilfælde, med den begrundelse, at beboerne i den første periode ikke har et realistisk billede af deres egen. Det er ikke alle situationer, der skal anerkendes, for hvis beboernes visioner, som i ovenstående eksempler, ikke er i overensstemmelse med lovgivningen og opfattelsen af det fælles bedste, kan socialarbejderne ikke tilgodese disse visioner (Høilund & Juul, 2005: 59). Beboerne får dog mere medbestemmelse og større ansvarsområder i takt med, at deres tilstand forbedres, som dette følgende udsagn indikerer: *”Jo mere du rykker op ad og jo mere udvikling du gennemgår, jo mere bliver du også selv spurgt”.*

Informanterne udtrykker selv ikke mangel på medinddragelse og derfor formoder jeg ikke, at beboernes krænkes, hvad det angår. Jeg supplerer det med en anden informants udtalelse, der udtrykker taknemlighed for, at socialarbejderne kunne være bestemmende i starten af behandlingsforløbet: ”*Jeg bestemte meget til sidst, i starten var jeg ikke klar til at bestemme, så heldigvis kunne de tage over*”. Jeg kan derimod bekræfte, at informanterne følte sig medinddraget i egen behandling, fordi de alle gav udtryk for, at de følte sig tilstrækkelig medinddraget, ligeså snart deres tilstand blev forbedret og de var parat til at tage ansvar. Med reference til mit problemfelt, omkring brugerinddragelse, underbygger min empiri, at oplevelsen af brugerinddragelse på døgninstitutioner var noget, en stor del af de adspurgte oplevede.

Efterfølgende fulgte jeg op på deres svar og spurgte ind til, hvor meget medbestemmelse de havde og hvad det betød for dem. Til dette svarede en af informanterne:

”*Jeg synes jeg havde meget medbestemmelse. Jeg bestemte, hvornår jeg gerne vil have terapi, jeg kom og spurgte om det, når jeg havde brug for det og jeg lærte at tage ansvar for mig selv og min behandling. Jeg bestemte også hvad det var, jeg vil tage op den pågældende dag og i gruppeterapi bestemmer man også selv, om man gerne vil på eller ej, men de tager fat i en, hvis man aldrig har noget til gruppen*”.

Dette udsagn viser, hvordan socialarbejderne viser beboeren tiltro, hvor beboeren på lige fod med socialarbejderen, er i stand til at træffe konsekvente beslutninger. Dette viser ifølge Honneth, at hun er blevet anerkendt som et autonomt individ (Honneth, 2003: 149). Det har påvirket hende i den positive retning ved, at hun lærte selv at tage ansvar for sin behandling. Det tyder således på, at socialarbejderne på Opbygningsgården betragter beboerne som ligeværdige samfundsmedlemmer, der selv kan træffe de rigtige beslutninger. Den tiltro, socialarbejderne havde til beboerne, var af stor betydning for beboernes personlige udvikling. En informant beskriver, hvad det gjorde ved ham, at socialarbejderne viste ham tiltro:

”*De viste, at de havde en enorm tillid, tillid til jeg kunne noget og tillid til, at jeg er noget værd. Den følelse havde jeg ikke oplevede før i nogen institutionel sammenhæng eller offentlige instanser eller myndigheder. Det har altid været sådan noget, tror du nu også du kan det, er det ikke bedre, hvis du får en lastbilkørekort end du søger ind på musikkonservatoriet. Den tillid, der blev vist til mig, gjorde at jeg fik tillid til mig selv*”.

Det tyder på, at informanten tidligere har oplevede, at hans evne til at træffe egne valg er blevet krænket. Dette baserer jeg på, at han tidligere har oplevede de offentlige instanser, som nogen der ikke lyttede til hans ønsker og prøvede at dirigere ham i en anden retning, hvilket har betydet, at hans ret til at vælge frit er blevet krænket. Følelsen af ikke at blive lyttet til, blev erstattet af tillid, som han fik, da han kom på Opbygningsgården. Denne betragtning kan jeg genkende hos Honneth, der mener, at inddragelse af individets autonomi gør, at man føler sig retlig anerkendt, hvilket vil styrke ens positive selvforhold (Honneth, 2006: 159). Informanternes udsagn beretter ligeledes om bred enighed, når det kommer til valg af institution. De fortæller alle, at de udelukkende selv valgte Opbygningsgården som behandlingssted, som for eksempel denne informant kort og præcist formulerer det: ”Jeg valgte helt selv”. Dermed kan der argumenteres for, at deres autonomi er bevaret allerede ved det første og måske meget vigtige valg i deres behandlingsproces.

Honneth nævner begrebet *moralsk tilregnelighed*, som vigtigt for følelsen af anerkendelse i den retlige sfære. Den følelse opnår man, når man føler sig på lige fod med resten af samfundets borgere, fordi man er i stand til at fortage autonome beslutninger (Honneth, 2006: 177-178). Ud fra den empiri jeg har gennemgået i dette afsnit, mener jeg at have illustreret, at informanterne har haft oplevelse af moralsk tilregnelighed i mødet med behandlingssystemet. Dette begrundes jeg med, at empirien angiver, at informanterne har oplevet, at deres evne til at fortage autonome valg, er blevet anerkendt.

Informanternes oplevelse af rollefordelingen, mellem dem og socialarbejderne, gav ligeledes et indtryk om, at deres autonomi var blevet anerkendt. Det begrundes jeg med, at informanterne betragter socialarbejdernes rolle som en mentorrolle og deres egen rolle som den selvstyrende og den ansvarlig. Hvordan de opfattede rollefordelingen mellem dem og socialarbejderne bliver af denne informant beskrevet på denne måde:

”Deres rolle er, at holde alle de her bolde i luften og sørge for ikke at tabe nogen ud af kurven, men også sørger for vi lander. De har en mentorrolle i form af, at hjælpe os den rette vej og åbne øjnene op for nogle ting vi skal være opmærksomme på (...) Så var det op til mig at tage den her bold og arbejde videre med den, om det så skulle være via, at jeg gik ind og malede billede eller skrev en bog eller bare gjorde rent eller tog det op i gruppen eller bad om at få terapi”.

Informanten udtrykker her, hvordan han opfatter sit ansvar og socialarbejdernes ansvar. Han er bevidst om hvad der forventes af ham, men samtidig viser dette udsagn, at han også er bevidst om

hvad socialarbejdernes rolle er. Jeg vil supplere det ovenstående udsagn med et udsagn fra en anden informant, der udtrykker en lignende opfattelse af rollefordelingen:

”Deres rolle har været, at skulle vejlede mig til at finde ud af, hvad der foregår, hvad er det, jeg kan og hvad er det, jeg ikke kan og guide mig, men uden at tage for meget over. Min rolle har været, at blive og lade mig guide”.

På samme måde som det første eksempel, viser dette udsagn ligeledes, hvordan informanten opfatter socialarbejdernes rolle som en mentorrolle og hans egen, som den der skal tage imod og benytte sig af socialarbejdernes vejledning. Begge udsagn eksemplificerer, at beboerne råder over en bevidsthed, mens de er indskrevet om hvilken rolle, de hver især har, men også hvilke forventninger, socialarbejderne har til og hvad de forventninger af socialarbejderne. Det blev også klart, under interviewene, at informanterne havde kendskab til deres ansvarsområder, fordi de flere gange nævnte deres ansvar for egen behandling. Ud fra det synes det klart, at informanterne er tilstrækkelig bevidst om deres rolle og ansvarsområder i huset, men også socialarbejdernes rolle.

Den generelle oplevelse har vist sig at være præget af en følelse af autonomt anerkendelse, men det betyder ikke, at de har haft medbestemmelse i alt. Der bliver også givet udtryk for, at de er underlagt nogle rammer, de skal følge og indenfor rammerne eksistere der et frirum: *”Det er stadig deres hus og deres program. Den måde vi vil have tingene på, kunne vi få, men der var nogle rammer, som de havde sat og indenfor de rammer var der frirum til selvbestemmelse”.* Denne informants udsagn beretter om en begrænset autonomi, hvor selvbestemmelsen kun gælder indenfor husets rammer. Han fortæller videre hvordan han havde det, når de nægtede ham at tage på hjemmeweekend: *”I tilfælde af jeg fik afslag til at tage på hjemmeweekend, har jeg helt sikkert været rigtig gal og synes, at de har bestemt det hele”.* Han bliver i dette eksempel nægtet at tage hjem og får dermed ikke sit ønske tilgodeset. Han har på det pågældende tidspunkt fået en krænkelsererfaring, fordi hans ønske om at komme hjem på weekend ikke blev tilgodeset af socialarbejderne. Det kan dog reflekteres, om der er tales om en egentlig krænkelse her, fordi socialarbejderne som tidligere nævnt, ikke kan anerkende alt. Det er en vurderingssag for socialarbejderen, om det er forsvarligt at sende vedkommende hjem på weekend, hvis det kan ende med, at han tager stoffer igen. Selvom informanten havde en oplevelse, af ikke at være medbestemmende, så er holdningen en anden i dag. Når han sidder og tænker tilbage, kan han godt se meningen med de rammer, der var sat op. At de godt kunne se meningen med de opstillede rammer, var gennemgående hos informanterne, hvilket dette udsagn fortæller:

”Man kan brokke sig og brokke sig, men der er en mening med alle tingene. Reglerne er reglerne og de kan ikke bøjes. Reglerne er sat, ja, der er sat nogle rammer for dig, som du skal overholde, men alligevel så har du enormt meget medbestemmelse i hvad der foregår i din dagligdag. Fordi de regler der er sat og de rammer der er sat omkring dig har yderligheder: Du skal ikke forlade stedet, du skal ikke gå og tage stoffer, du skal indordne dig fællesskabet”.

Informanten giver i dette udsagn giver udtryk for, at rammerne og reglerne er få, men nødvendige. De er underlagte nogle normer og regler, der gør, at deres autonomi begrænses. Disse regler gør sig gældende for alle beboere og dermed er alle begrænset under husets rammer. Drager man paralleller til samfundet, lever alle samfundsmedlemmer ligeledes under nogle rammer, de skal overholde. Så længe beboerne får tildelt de rettigheder de har krav på, vil der ikke kunne antages, at beboerne bliver krænket i den retlige sfære, mens de befinder under husets rammer.

Sammenfatning

Informanternes evne til at træffe egne beslutninger og deltage i egen beslutningsproces synes at være tilgodeset. Der er stor tilfredshed hvad angår brugerinddragelse og informanterne har ikke givet udtryk for manglende indblanding i egen sag. Den første tid, har været den eneste tid, hvor de har følt at de ikke havde meget medbestemmelse, men med stor forståelse, da de på daværende tidspunkt var i en svær situation, der gjorde det svært at være en aktiv del af egen behandlingsproces. Oplevelsen er dermed præget af, at behandlingen har været indrettet på en måde, der har anerkendt deres autonomi og individualisering. De har udover at blive inddrage i egen behandlingsproces også haft en del indflydelse på hverdagen og på diverse aktiviteter, hvilket også har medvirket til oplevelsen af at få deres autonomi anerkendt. Selvom de har haft en oplevelse af stor indflydelse i både egne beslutningsprocesser såvel som på strukturelle faktorer, bliver der også givet udtryk for, at de er underlagt husets regler, som er nogle man ikke kan rykke ved. Dermed har informanterne været underlagt nogle organisatoriske rammer, der har påvirket deres autonomi. Alligevel er der ikke blevet givet udtryk for, at de har fået frataget almene rettigheder og dermed kan det ikke angives at deres autonomi er blevet krænket.

Fællesskabet

Et fællesskab beskrives af Honneth, som ”*sociale relationer, som er kendetegnet ved orientering mod et fælles gode*” (Honneth, 2003: 143). Med det fælles gode, menes der værdier, som af fællesskabet anses som gyldige (Ibid.). Fællesskabet har en stor betydning og fylder meget på Opbygningsgården. De mener, at det hjælper den personlige proces og det hjælper beboerne på vej mod en hverdag med struktur. Fællesskabet er konstant på spil under behandlingsprocessen, ved blandt andet, at alle hjælper til med pligter i den almindelige husholdning, såsom rengøring, indkøb med videre (www.opbygningsgaarden.dk). Det fælles mål beboerne har, er at de alle ønsker at blive stoffrie. Det kan siges at være det fælles gode, som de alle er orienteret imod. En af informanterne udtrykte at de alle havde ”*et fælles problem*”, som de havde til formål at løse i fællesskab.

Gennem mine interviews kom jeg frem til, at fællesskabet var noget alle seks informanter anså som meget betydningsfuldt og som var en af de vigtigste faktorer for deres motivation til at gennemføre behandlingsforløbet. I denne første del af analysen i fællesskabet, vil jeg fremvise beboernes fortællinger om fællesskabet og dens betydning for deres selvværdsfølelse, for at fremvise hvor betydningsfuld en del af behandlingen det var. Jeg vil derfor indledningsvis starte med at vise et par eksempler fra informanternes fortællinger, som klart illustrerer, hvor betydningsfuldt fællesskabet har været:

”Det har været fællesskabet der har været der. Vi var på det tidspunkt tyve beboere på Opbygningsgården og der var et enormt stærkt bånd der blev dannet. Man bliver på en måde støttet og båret igennem og hvor det har været hårdest, ved man, at der står nogen bag en”.

”Det relationelle har betydet meget, og det fællesskab man har, har betydet rigtig meget. Den måde at være med hinanden på, hvor der bare er en accept og alle kommer undervejs af hinandens forskelligheder”.

”Fællesskabet var enormt vigtigt fordi, at det var som at være i en familie. Det var det, at have det sjovt og have nogle mennesker man kunne gå med 24 timer i døgnet”.

Ovenstående udsagn fremstiller en klar enighed om, at fællesskabet har en meget vigtig betydning for deres behandlingsproces. Det, de blandt andet lægger vægt på, er den tilknytning de får til de andre beboere, men også den hjælp de får fra fællesskabet, som er med til at bære dem igennem processen. Anerkendelsen finder her sted, lige så snart beboerne bliver en del af fællesskabet og

engagerer sig i de daglige pligter og aktiviteter. Dette er i overensstemmelse med Honneths beskrivelse af anerkendelse i den solidariske sfære, hvor man bliver anerkendt af de andre for sit engagement og bidrag til fællesskabet (Honneth, 2003: 16). En af grundene til, at fællesskabet har fået den betydning, som den har, er, at deres rolle overfor hinanden er stor, mens socialarbejdernes rolle er minimeret. En af informanterne forklarer, hvordan hun oplevede, at fællesskabet fyldte langt mere end socialarbejderne:

”Jeg synes, det var utrolig fedt, at størstedelen af vores arbejde var at hjælpe hinanden, at det ikke var personalet der skulle hjælpe os. Selvfølgelig med personalet i ryggen, men det at vi ligesom havde ansvaret for hinanden, det synes jeg var helt specielt”.

En anden informant beskriver ligeledes, hvordan hun synes, at fællesskabet var det, der fyldte mest og hvordan hun opfattede behandlernes rolle som noget sideløbende til fællesskabet: *”De har jo været behandlere og jeg har været, den der har, skulle bruge deres behandling. De har jo ikke været en del af fællesskabet, men de har været der og det har man været klar over”.* Igen her får vi illustreret, hvordan fællesskabet havde den primære rolle, mens socialarbejderne havde den sekundære rolle. Ved begge udsagn bliver der nævnt, at socialarbejderne ikke er en primær del af fællesskabet og dermed opfattes beboernes rolle overfor hinanden langt mere betydningsfuldt end socialarbejdernes rolle. Også ansvaret for dagligdagen var overladt til fællesskabet: *”Det var ikke stabsopgaven, at få dagligdagen til at fungere, det var rendyrket vores opgave”.* Dermed vil jeg mene, at beboernes kamp for anerkendelse i den solidariske sfære sker igennem fællesskabet. Dette begrundes jeg med, at når de bidrager til fællesskabet med deres evner og kvaliteter og dermed gør en indsats for fællesskabet, bliver de værdsat af de andre beboere (Honneth, 2003:16). Det skal tilføjes, at socialarbejderne ikke udelukker sig fra fællesskabet, men hele tiden er til stede og er synlige overfor beboerne. En informant beskriver det således: *”Staben er mellem beboerne, de er på gulvet, de sidder ikke på kontoret for sig selv og adskiller sig fra fællesskabet. De spiser sammen med beboeren og viser sig på gulvet”.* Socialarbejdernes rolle skal dermed ikke forstås som, at de ikke er til stede, men skal derimod forstås som, at de tillægger fællesskabet et ansvar for dagligdagen og institutionen.

Ansvaret ligger ikke kun hos fællesskabet, men også hos den enkelte beboer. På Opbygningsgården foregår det sådan, at beboerne får tildelt mere ansvar, jo længere hen i behandlingsforløbet de er kommet. Det følgende udsagn, er et eksempel, der beskriver beboernes ansvarsområder i forhold til de tre faser i behandlingsforløbet: Tryghedsfasen, kernefasen og a-fasen:

”I den første tid var jeg som et lille barn, hvor de skulle tage min hånd og få mig i gang. Man får en søster eller bror (en af de andre beboere) og det er din vejleder, som du kan støtte dig op ad og som skal komme og spørge i løbet af dagen, hvordan du har det og er der noget du er i tvivl om og hjælper dig med de ting, du har brug for i starten. I den midterste fase (kernefasen) begynder du at få noget ansvar, du begynder at skulle tage mere del og der bliver stillet flere krav. Som ældre beboere (A-fasen), kunne jeg alene få ansvaret for 15 andre, altså for hele huset”.

Dette udsagn illustrerer meget godt, hvordan beboernes ansvarsområder ændre sig fra startfasen til slutfasen, hvor man går fra, at få meget støtte til selv at skulle have ansvar andre beboere. Den samme informant, fortæller videre, at det at få store ansvarsområder på Opbygningsgården, er af høj status: *”Det var en status at få derude, at man fik ansvar, at man fik lov, fordi man skulle gøre sig fortjent til det”.* Dermed havde det betydning, at opnå ansvar og dermed bidrage til fællesskabet. Man får ifølge Honneth, en følelse af at være værdsat i fællesskabet, for sine nyttige funktioner og de handlinger man udfører (Honneth, 2003: 17). Dette synes jeg det ovenstående udsagn viser meget godt, da beboeren har oplevet store og flere ansvarsområder, som noget, der har givet hende høj status samt værdsættelse i fællesskabet. Hverdagsaktivitet på Opbygningsgården er altså et hovedfokus og samtidig, noget der bliver velset af fællesskabet. Dermed mener jeg også, at Opbygningsgårdens behandling støtter op omkring samfundsforståelsen for vellykket identitetsdannelse, som i dag hænger sammen med samfundsmæssig fordeling samt opfattelsen af det værdifulde og rigtige arbejde. Høilund & Juul mener, at fokus ikke udelukkende skal måles på individets bidrag til fællesskabet gennem arbejde, men at identitets- og deltagerchancer udenfor arbejdsmarkedet har en ligeså vigtig betydning (Høilund & Juul, 2005: 138). Informanternes beretninger om fællesskabet viser, at de oplever en styrke i at danne relationer og indgå i et fællesskab og dermed kan det også siges, at Opbygningsgården fremmer andet end beboernes evne til at komme ud på arbejdsmarkedet.

Selvom beboerne ikke befandt sig på arbejdsmarkedet, men på en institution, synes hverdagen alligevel at afspejle livet udenfor institutionen. I samfundet bliver arbejde kædet sammen med noget, der giver mennesket værdi og individet realisere sig gennem sit arbejde (Høilund & Juul, 2005: 138). På grund af deres stofmisbrug havde informanterne inden de blev indskrevet på Opbygningsgården, ikke en lang historie indenfor beskæftigelsesmarkedet. Dette kan være en barriere for, beboernes fremtidige rolle på arbejdsmarkedet og derfor har beboerne brug for at udvikle en positiv arbejdsidentitet (Socialministeriet, 2001: 48). For at stille min nysgerrighed om

dette emne, spurgte jeg ind til, hvordan der blev taget hånd om fremtidsplanerne. I dette følgende eksempel forklarer informanten, hvordan perioden på Opbygningsgården hjalp ham med at finde frem til uddannelse og arbejde:

”Min opgave var at finde noget, som gav mening for mig og mens jeg var her (Opbygningsgården), fandt jeg ud af, jeg var rigtig god til at tale med folk, jeg var rigtig god til at spejle andre på det jeg så og det var godt for mig, at have erfaring med noget, jeg var god til. Jeg var god til at formulere mig skriftlig og mundtlig (...). Hvad vil jeg efter Opbygningsgården, det var en opgave jeg fik stillet. Det gik ud på jeg skulle finde en uddannelse jeg vil have og jeg kom frem til, jeg var god til at understøtte de andre beboeres ambitioner og god til at tale med folk. Jeg tror jeg skal være misbrugskonsulent (...), men det synes de var lidt uambitiøst og jeg blev spurgt hvis jeg skulle vælge mellem en socialrådgiver eller misbrugskonsulent, hvad vil jeg så vælge og jeg sagde, at jeg vil vælge socialrådgiver. Så fandt jeg ud af hvad der skulle til og begyndte i skole igen”.

Dette udsagn viser, at Opbygningsgården lægger op til at udvikle en positiv arbejdsidentitet. Informanten fik til opgave at reflektere over sine fremtidsplaner ved, at finde sine stærke sider og hvilke ressourcer han besad, hvorefter hans refleksioner blev taget op og diskuteret. Det viser, at de støtter op om samfundsbilledet af arbejde som værdifuldt og at beboernes identitet skal være bygget op omkring deres arbejde. Hverdagen på Opbygningsgården er bygget op på en måde, der skal forsøge at afspejle hverdagen udenfor institutionen med dagligdagspligter og arbejde. Blandt informanterne var den fælles holdning, at pligterne og aktiviteterne afspejlede livet udenfor institutionen. En af informanterne udtrykker hans oplevelse således: *”At udføre sine pligter, ohhh hvor var det udfordrende, men hvor var det godt, fordi det er jo det, den virkelige verden består af”.*

Klarer man sig godt i perioden efter endt behandling, har man tradition for at holde en ceremoni for beboeren. Denne ceremoni går ud på, at beboerne kommer op og får en medalje og senere hen også et timeglas for deres positive præstationer ude i samfundet: *”Man kan komme og få sin medalje, hvis man har været stoffri i halvandet år og kommet ud i samfundet og fået bolig, har et arbejde, passet det og alle de her ting”.* Informanterne udtrykte stor glæde ved at modtage en medalje og blive fejret som et menneske, der har opnået noget positivt med sit liv. Derudover lagde jeg også mærke til, da jeg foretog mine interviews, at de stort set alle havde dem stående fremme. Flere af informanterne fortæller, at når de har haft et tilbagefald til stoffer, er medaljonen og timeglasset også blevet gemt væk, fordi de i denne periode ikke har levet op til forventninger: *”Medaljonen har jeg haft gemt væk, mens det ikke er gået så godt og den blev også fundet frem lige så snart jeg*

havde taget en beslutning om, nu skulle det være slut". Det kan forstås som, at der er forbundet en selvværdsfølelse med medaljonen, der symboliserer det at være selvstændig som noget værdifuldt. På den måde er medaljonen en påmindelse om, at han eller hun er noget værd og har opnået noget positivt i sit liv.

Anerkendelseskampe i fællesskabet

Jeg vil i det følgende belyse informanternes erfaringer, om de kampe de oplevede for at blive anerkendt i fællesskabet. Anerkendelseskampene på Opbygningsgården udspiller sig i fællesskabet, hvor beboerne skal integrere sig under de nye rammer og regler. Interviewene viser, at disse kampe opstår hos de nytilkommende beboere, da de i denne fase har svært ved at indgå i de nye forhold sammen med nye mennesker. For at blive en del af fællesskabet, er de nødt til, at underordne sig forholdene på institution. Flere af interviewene viste, at nye beboere havde svært ved at tilpasse sig forholdene i den indledende fase, hvor de blandt andet isolerede sig fra fællesskabet og holdt sig væk fra pligterne. Dette kan kun accepteres i fællesskabet i en meget kort periode, da der forventes, at man kort tid efter påbegyndt behandling, indfinder sig og begynder at deltage aktivt og udføre sine pligter. Det næste udsagn viser, at hvis man ikke vælger at engagere sig, ikke indgår i fællesskabet og tager afstand fra deltagelse af hverdagen, vælger fællesskabet at udelukke vedkommende. Informanten havde altid sin taske pakket og gik rundt med den, så hun kunne forlade Opbygningsgården lige så snart, muligheden opstod. Samtidig havde hun forsøgt at isolere sig så meget som muligt fra fællesskabet og de pligter hun havde. Dermed udelukkende hun sig selv fra deltagelse, hvilket med tiden gjorde, at de andre fra fællesskabet stillede hende et ultimatum. Det foregik i gruppemøderne, hvor beboerne havde mulighed for at tale ting igennem med socialarbejderne og de andre beboere:

"Det var så ubehageligt, jeg hadede, at skulle ind til de her grupper, fordi man blev konfronteret med alting og det var sådan at jeg tog beslutningen om at blive deroppe, fordi fællesskabet jo var træt af at se mig med denne her taske, så jeg blev konfronteret i gruppen, hvor de sagde, at det var helt vildt frustrerende. Enten så var jeg der, eller også var jeg der ikke, hvad var det jeg ville, for hvis jeg gerne vil være der måtte jeg tage en beslutning med det samme. Jeg måtte stille den taske og pakke mine ting ud og være med, i stedet for at lave flugtforsøg hele tiden. Det kan de ikke bruge

til noget, for så er man ikke en del af fællesskabet. Så sagde jeg fint nok, så er det, det jeg gør og så gik jeg ned og pakkede ud”.

Denne konfrontation kan tolkes som, at beboeren står overfor at miste anerkendelsen fra de andre beboere, fordi de ikke føler, at hun har lyst til at være til stede eller være en del af gruppen. Beboerens kamp for anerkendelse i denne situation afspejles, i slutning af ovenstående udsagn, hvor hun står til at miste anerkendelsen fra fællesskabet på grund af hendes fravær og tager herefter den beslutning at pakke sine ting ud og engagere sig i fællesskabet. Det tyder dermed på, at hun måtte engagere sig i fællesskabets for at blive anerkendt. Der bliver i Opbygningsgården også gjort en indsats for, at fremme fællesskabets ansvar overfor hinanden. Hvis man ikke lever op til forventningerne, har Opbygningsgården sat nogle redskaber til rådighed, som beboerne kan benytte sig af. Et af de redskaber er en såkaldt opstrammer, som man kan få af de andre beboere, hvis man gør noget, der er imod husets eller fællesskabets rammer. Da jeg spørger denne informant, hvad hun har oplevet som fremmede i hendes behandling, nævner hun opstrammere:

”At jeg har fået opstrammere af de andre beboere. En opstrammer, det er hvis man har gjort et eller andet, man ikke må, eller glemt et eller andet, så skal man ind på kontoret og får en opstrammer, fordi man for eksempel har glemt at lave mad”.

Selvom en opstrammer er en slags straf, så ser denne informant det som noget positivt for hendes udvikling. Hun begrundet videre, at den negative adfærd hun og andre har tilegnet sig i stofmisbrugsmiljøet, tager man med sig ind på Opbygningsgården og det kan til tider være imod principperne og husets rammer. Derfor mener hun, at der en opstrammer er noget, man lærer af:

”Oftentimes i stofmisbrugsmiljøet, hvis man fik en trøst eller negativ besked, blev man defensiv og eksploderet lige i hovedet på personen, fordi man ikke kunne forholde sig til det, men det lærer man ved en opstrammer”.

Dette udsagn viser, at informanten tilegnede sig en dårlig adfærd fra sit liv i stofmisbrugsmiljøet. Denne adfærd har hun bragt med sig ind på institutionen, som har medført konflikter med de andre beboere. Ifølge Honneth spiller adfærd en rolle, hvis man ønsker social anseelse. Beboerne må udvise ærefuld adfærd overfor fællesskabet for, at kunne opnå anerkendelse i den solidariske sfære (Honneth, 2006: 165). Det stemmer overens med de ovenstående eksempler, der viser, at en udadreagerende adfærd ikke er velset i fællesskabet og har konsekvenser i form af for eksempel en opstrammer. Det kan dog være vanskeligt at give en opstrammer til en af de andre beboere, da de

kan have en adfærd, der kan være skadelig for dem eller andre. Det følgende eksempel viser, at en opstrammer kan have den modsatte virkning, der medfører en udadreagerende adfærd:

”Jeg var ansvarlig en aften, hvor vi var to i hele huset. Jeg skulle give en opstrammer og det synes hun ikke var berettiget og hun var meget psykisk ustabil og meget følsom. Efter jeg havde givet hende en opstrammer og hun havde stået og råbt af mig, så gik hun op på værelset og da hun kom tilbage havde hun skåret sig i hånden, mens hun stod der og sagde det var min skyld. Jeg stod der og viste virkelig ikke, hvad jeg skulle gøre eller sige, så jeg kaldte de ældre beboere sammen, for at finde ud af hvad vi skulle gøre. Det skete en aften, hvor der ikke var nogen på vagt. Vi havde en bagvagt vi ringede til og fortalte om situationen og snakkede frem og tilbage for, at der ikke var en, der skulle komme ud. Det var en tryghed, at man vidste, at man vil støtte hinanden i det og man vil hjælpe hinanden i det, det var en status at få derude, at man fik det ansvar (...) Vi fandt frem til, at personen nærmest hende, skulle tale med hende og jeg ikke skulle tale med(...)”.

I dette eksempel oplever informanten ikke gensidig anerkendelse fra den anden beboer, da hun ikke værdsætter informantens valg, hvilket resulterer i en konflikt. Denne episode bliver øjeblikkeligt taget op af fællesskabet, som på solidarisk vis finder frem til en løsning. Jeg finder det interessant, at fællesskabet formår at løse denne problematik indbyrdes, uden at socialarbejderne er til stede. Informanten udtrykte videre, at hun voksede med opgaven og i min optik viser dette eksempel en stolthed af det samarbejde og den præstation gruppen har ydet og den måde, de fik afviklet situation. Honneth skriver, at selvforholdet, som bliver bedre, når man bliver anerkendt i fællesskabet, hænger sammen med en følelse af kollektiv ære eller gruppestolthed. Det er følelsen af at være i en social gruppe, der i fællesskab er i stand til at præstere (Honneth, 2006: 171). Den kollektive stolthed, Honneth taler om i sin teori, synes jeg skinner igennem hos informanten, der klart udtrykker, hvor godt et samarbejde fællesskabet udførte for at en vanskelig situation.

Det at tage en dårlig adfærd og dårlige vaner med sig ind på institutionen samt at isolere sig fra fællesskabet, var noget stort set alle informanter kunne fortælle om. Det kan tyde på, at de sociale problemer de har haft, mens de befandt sig i stofmisbrugsmiljøet, har gjort, at de har haft svært ved selv at vise anerkendelse overfor andre. For anerkendelse skal, som nævnt, være gensidig og det kræver derfor, at de nye beboere også selv anerkender før anerkendelsen reelt kan finde sted (Honneth, 2006: 164). Det kan derfor tyde på, at informanterne, før de blev indskrevet på Opbygningsgården, blev mødt af krænkelser i samfundet eller fra offentlige instanser, som har svækket deres selvværdsfølelse og dermed deres evne til at indgå i sociale relationer (Ibid.: 178).

Som de ovenstående eksempler viser, så er der en tendens til, at nye beboere, har en udadreagerende adfærd, i den første periode, de er indskrevet. På Opbygningsgården har man i den indledende fase, kaldet tryghedsfase, for at sikre, at de nyindskrevet kan komme godt ind i det nye miljø. I denne fase får de nye beboere tilknyttet en mere erfaren beboer, der virker som ens vejleder og man befinder sig, som regel, i denne fase i et par uger. Mens man befinder sig i tryghedsfasen, er der en større forståelse for ens fravær fra fællesskabets aktiviteter, fordi de nyankommende oplever det svært at indordne sig under nye forhold. En af informanterne fortæller, at hun var meget genert og indadvendt og havde derfor svært ved at indgå i fællesskabet. Hun fik derfor fik forlænget sin periode i tryghedsfasen:

”Der var rigtig mange ting man skulle forholde sig til og det var rigtig svært, fordi det var så anderledes end min hverdag. Jeg skulle forholde mig til mange mennesker, hvilket jeg havde rigtig svært ved(...)På en måde tog de hensyn, fordi jeg reagerede ret voldsomt på det. Man er i tryghedsfasen i et stykke tid, de fleste 2 uger, jeg var der i 5 uger. Jeg kunne ikke få mig selv til at gøre grænseoverskridende ting.

Ligeså snart man er ude af tryghedsfasen, får man langt flere ansvarsområder og forventningerne stiger. Det kan tyde på, at det først er i kernefasen, der kommer efter tryghedsfasen, hvor beboerne opnår solidaritet gennem deres evner og egenskaber til den fælles praksis (Honneth, 2003: 151) Det er i tryghedsfasen, hvor anerkendelseskampene finder sted. Det begrunder jeg med, at det er i tryghedsfasen at beboerens udadreagerende adfærd og manglende engagement finder sted, hvilket skaber konfrontationer. Selvom de er i tryghedsfasen, vil de med tiden få stillet større krav og forventninger og kan derfor ikke forblive en passiv beboer. At det er i kernefasen, beboerne bliver anerkendt i den solidariske sfære, bekræfter denne informant, som fortæller, at man først bliver en del af fællesskabet i kernefasen: *”Så kom man ind som meget sårbar og ikke rigtig kunne hverken det ene eller det andet. Så kommer du i kernefasen, hvor du sådan er en del af fællesskabet”.*

Tryghedsfasen var den periode informanterne kunne fortælle om en adfærd, der medførte konflikter med de andre beboere. Denne informant fortæller, hvordan hun opfattede den første tid på institutionen og hvorfor hun isolerede sig og havde en udadreagerende adfærd, mens hun var indskrevet:

”Det var meget grænseoverskridende, jeg var ikke kommet derop for de ting (dagligdagsaktiviteterne), jeg var kommet for at lade være med at tage stoffer og ikke rengøring og madlavning og hvad ellers jeg skulle rende rundt og lave for at blive clean”.

Informanten var gået fra et miljø med så at sige ingen synlige strukturer, til pludselig at skulle tilpasse sig nogle faste rammer, hvor der var grænser og regler, hun pludselig skulle indordne sig. For hende virkede det meningsløst, at rengøring og andre dagligdagsgøremål kunne have noget at gøre med behandling af stofafhængighed. På trods af, at hun på daværende tidspunkt, havde lyst til at forlade stedet, blev hun og deltog i aktiviteterne, med denne begrundelse: *”Jeg tror det var fællesskabet”*. Den samme informant fortæller videre, da hun selv fik rollen, som en af de erfarne beboere, der skulle vejlede en af de nye beboere og oplevede hun samme reaktion, som hun selv viste i starten:

”Jeg stod der som 18-årig og skulle sige til en mand på 43, som har siddet med en nål i mange år nede på Istedgade og sige til ham, du skal i køkkenet og vaske op og du skal det ene og det andet (...) Der var mange, der tænkte, sådan en lille snottøs skal ikke bede mig tage en opvask”.

Udover, at beboerne skal deltage i dagligdagsaktiviteterne og andre tilhørende aktiviteter på Opbygningsgården, skal de også respektere at indordne sig de andre beboere. Som det ovenstående udsagn viser, kan det være en udfordring, i dette tilfælde på grund af aldersforskellen, men også generelt er det noget informanterne, har oplevet som udfordrende. De konflikter, der opstår mellem beboerne i den indledende fase, kan ligne det Honneth betegner som *kamp for et minimalt fællesskab*. Det er den første anerkendelseskamp, hvor beboeren skal synliggøres, så han/hun kan handle som en moralsk autoritet i fællesskabet. Selvom begge parter har ansvar for et minimalt anerkendelsesfællesskab, er det den stærke relation der primært skal gøre en indsats for, at den anden føler anerkendelse for sine præstationer (Høilund & Juul, 2005: 154). På Opbygningsgården synliggøres beboeren, ved at han/hun integreres ind i det sociale fællesskab, ved hjælp fra de andre beboere, som i dette tilfælde er en mere erfaren beboer, hvis ansvar er, at hjælpe sin medbeboer med at blive integreret.

Opbygningsgården har som tidligere nævnt fokus på dagligdagsaktiviteter, fordi de mener, at det sætter fællesskabet på spil og giver beboerne ansvaret overfor hinanden. I den første periode, har mange beboere rigtig svært ved at tilpasse sig strukturen og prøver så vidt muligt at undslippe deltagelsen i dagligdagen. En af informanterne nævner, hvor glad hun var for den struktur, der var

på stedet og de konsekvenser, der var, hvis man ikke overholdt strukturen, men samtidig, at det i starten var en svær kamp at indordne sig.

”Strukturen derude, altså det med, at der var en plan, fra vi stod op til vi gik i seng. Vi havde maks. 3-5 timer om dagen, hvor du selv kan bestemme og i de 3-5 timer skal man også gøre rent på eget værelse. Det var meget firkantet, så skulle vi det og det og hvis vi ikke gjorde det, fik vi en straf for det og hvis vi blev ved med at få opstrammere, så fik vi tænkepause og derudover var der en, der skulle styre dig, fra du var vågen til du skulle i seng”.

Jeg spurgte nærmere ind til hendes oplevelse af dette og hvilken reaktion hun havde på det:

”Det var vildt røv i starten, jeg var så træt af det i starten, så det drømmer du ikke om. De første 3 måneder, hver dag lagde jeg mig i min seng, hvor jeg prøvede at bilde dem ind, at jeg har hovedpine, ondt i maven, gider ikke eller bare i trods, lagde mig til at sove og når de kom ind og prøvede at hive mig ud af sengen, vendte jeg mig om på den anden side. Da der var gået 14 dage på det og jeg blev ved med det, blev det også en kamp og de endte med at sætte mig på en tænkepause og den var den første egentlig konsekvens ved det”.

Det ovenstående eksempel, synes jeg viser, hvad Opbygningsgården mener, når de siger, at fællesskab hele tiden er på spil gennem dagligdagsaktiviteter. Informanten giver udtryk for, at der næsten ikke var noget tid på egen hånd og man havde konstant ansvar for lave noget til fordel for sig selv, huset og for fællesskabet og hvis det ikke blev opfyldt, så var der konsekvenser. Honneth mener, at den sociale integration i et fællesskab sker, når medlemmerne af fællesskabet værdsætter hinandens egenskaber og evner og når man værdsætter hinanden, opretholder man solidaritetsrelationer, hvilket betyder at ens egenskaber anses som værdifulde for en livspraksis af de andre i fællesskabet (Honneth, 2003: 144). Det tyder på, at dagligdagsaktiviteterne har haft en vigtig betydning for beboerne på institutionen, fordi de pligter og ansvarsområder de fik tildelt havde en værdi i fællesskabet. Det begrundes jeg med, at strukturen og de praktiske opgaver, var det informanterne lagde vægt på, når jeg spurgte ind til, hvad de oplevet fremmende. Jeg bad dem beskrive en typisk dagligdag for at give et billede af, hvad de lagde vægt på under deres ophold på Opbygningsgården. Det var netop strukturen, der var gennemgående hos dem alle sammen. Strukturen havde været en mangelfuld del i deres liv med stofmisbrug og strukturen har derfor haft en enorm betydning for deres behandlingsproces. Det følgende eksempel er et citat fra en informant, der beskriver en typisk dagligdag:

”Det var ikke noget med at sove længe, vi blev hevet op om morgenen og så skulle man være klar om morgenen til morgenmad. Når man havde fået sin morgenmad, blev der vasket op og alle de her ting og så skulle man ned og trække de her englekort, som var nogle kort, hvor der stod ord på. Genialt redskab, jeg bruger det stadigvæk i dag og det er sådan en simpel ting. Det kan være taknemlighed, kærlighed, omsorg eller hvad det nu er og så skal man sige hvorfor man tror man har trukket det her kort og så får man en dialog allerede fra morgnen af. Det gjorde man hver morgen. Derefter gik man over og råbte godmorgen til hele staben (socialarbejderne) og så var der et program, som var udarbejdet af den her ekspedition. Om det så var en tur, vi skulle på eller der skulle laves 100 % rengøring, hver eneste krog og hjørne på badeværelset eller hvor pokker det nu var henne eller om der skulle bygges noget udenfor. Tirsdag og torsdag var der grupper (gruppeterapi) og ellers blev der lavet alle mulige småting, men man måtte ikke se fjernsyn i dagtimerne og det var jo meget svært og rygning måtte kun foregå nede (ude i haven). Du skulle spørge om lov fordi du var en del af fællesskabet. Når dagligdagen var gået i gang og man havde sagt godmorgen, jamen så var man en del af det her, så hvis du pludselig skal aftræde for at begynde at ryge, så skal du spørge om lov og det er altså noget anderledes end hvor man kommer fra, at gå op og spørge om man måtte ryge og fjernsynet ikke måtte være tændt i dagtimer”.

Dette citat beskriver, hvilken struktur der lå for hverdagen og ugen og er også gennemgående hos de andre beboere, som langt hen ad vejen, beskrev dagligdagen på samme måde. Denne informant skilte sig dog fra de andre, vedrørende beskrivelsen af en typisk dagligdag, da hun kommer med eksempler på de udfordrende dele af dagligdagen. Hun kommer nemlig ind på de regler og normer, som hun fra den ene dag til anden skulle tilpasse sig, hvilket hun fandt meget udfordrende. Hun var altid vant til ryge, når det passede hende og se fjernsyn, når det passede og pludselig var dette ikke en mulighed. Hun nævner, at når man har sagt godmorgen, har man også valgt at indordne sig fællesskabets regler og normer og dermed mener hun også, at det var rimeligt, at man spurgte om tilladelse for at for eksempel ryge. Alligevel har denne informant ikke altid haft den samme holdning. Da jeg spurgte ind til, hvordan hun havde det med, at der pludselig var begrænsninger i hendes hverdag, var svaret: *”Jeg kunne ikke indordne mig deroppe, jeg havde så svært ved det (...). Jeg er ikke kommet i behandling for at gøre rent for andre (...). Så jeg brugte rigtig lang tid på at råbe og skribe”.* Det kan tænkes, at informanten har gennemgået en anerkendelseskamp, fordi hun er gået fra, ikke at kunne se meningen med aktiviteterne til at sige, at når man er en del af fællesskabet bliver man nødt, at accepterer de pågældende værdier, der udspiller sig indenfor fællesskabets rammer.

Sammenfatning

At fællesskabet har haft en altafgørende betydning for informanternes tid på Opbygningsgården er ret tydeligt. Flere drager den konklusion, at havde det ikke været for fællesskabet, havde de ikke oplevet den samme succes, mens de var indskrevet, men som også havde en effekt efter udskrivelsen. De har oplevet, at de pligter og det ansvar, de har haft, har været for at værne om fællesskabets værdier. De første par uger, hvor beboere befandt sig i den såkaldte tryghedsfase, var også den fase, hvor der opstod kampe om anerkendelse. De kom ind i et nyt miljø og skulle tilpasse sig nye regler og nye normer. Derudover forelå der en forventning til, at hver enkel beboer bidrog til fællesskabet. Hvis beboeren ikke kom ud af sit skjul og blev en aktiv del af fællesskabet, ville vedkommende blive konfronteret med sit fravær og i værste tilfælde få sat et ultimatum. Informanterne har haft en oplevelse af, at socialarbejderne har haft en minimal rolle og fællesskabet har været det dominerende. Dette har skabt en følelse af selvbestemmelse, da mange daglige gøremål og aktiviteter er blevet truffet af fællesskabet uden indblanding fra socialarbejderne. Der bliver endvidere udtrykt en enorm tillidsfølelse, fordi de selv har været med til at bestemme en række tiltag, men også fordi de blev tildelt store ansvarsområder som for eksempel at få ansvaret for en ny beboer eller selv komme med løsningsmuligheder på opståede dilemmaer eller konflikter. Overordnet set har informanterne givet udtryk for, at de har følt sig værdsat, først og fremmest af de andre beboere men også af socialarbejderne. Værdsat for deres evne til at bidrage til fællesskabet på Opbygningsgården.

Kapitel 7

Konklusion

I dette speciale har jeg undersøgt min fordom, om at anerkendelse er centralt for at opnå positive resultater i socialt arbejde, herunder i arbejdet med stofmisbrugere. I dette afsnit vil jeg sammenfatte samt konkludere på mine fund ud fra analysen.

Dette speciale er blevet til på baggrund af mine fordomme om vigtigheden af anerkendelse i det sociale arbejde med stofmisbrugere. Herunder en formodning, om at anerkendelse kan styrke stofmisbrugernes identitetsudvikling. I mit problemfelt beskriver eksisterende forskning om anerkendelse i det sociale arbejde blandt andet, at anerkendelsestanken har fået en større og mere betydelig rolle og i dag anses som afgørende for, om socialt arbejde virker eller ej. På stofmisbrugsområdet har der indtil videre været undersøgelser, der bekræfter, at stofmisbrugere oplever sig medinddraget i egen behandling. Samtidig viste problemfeltet, at der fortsat diskuteres, hvad der virker i arbejdet med stofmisbrugere, da man stadig ikke har formået at dokumentere dette. Derudover viste mit problemfelt, at Opbygningsgårdens gennemførelsesrate i 2010 var på 67 %, hvilket er væsentligt højere end gennemførelsesraten i den seneste undersøgelse fra SFI, der i 2008 viste, et landsgennemsnittet på under 50 % på døgninstitutioner for stofmisbrugere. På baggrund af, at gennemførelsesraten fortsat var lav og der fortsat var diskussion om hvad der virker i behandlingen, blev jeg nysgerrig på at undersøge om anerkendelse, har en betydning for det sociale arbejde med stofmisbrugere. Valget af informanter faldt på tidligere beboere fra Opbygningsgården, som havde gennemført et behandlingsforløb. Dette fordi jeg ville finde frem til positive oplevelser, der kunne fortælle om anerkendelsens betydning i behandlingen af stofmisbrugere. Herudfra blev formålet med dette speciale at finde frem til, hvordan tidligere stofmisbrugere oplevede anerkendelse, og hvilken effekt det havde på deres selvforhold.

Ved at benytte mig af den fænomenologiske-hermeneutiske tilgang, har det været muligt at medbringe mine fordomme og forforståelse om anerkendelse og samtidig fremstille beboernes udsagn som de selv forstår dem. Jeg valgte, på baggrund af min videnskabsteoretiske tilgang, den kvalitative metode til at indsamle empiri, hvor jeg interviewede tidligere stofmisbrugere ved, at udføre semistrukturerede livsverdensinterviews. Mit teoretiske valg var Axel Honneths

anerkendelsesteori, som gjorde det muligt at tolke på empirien i analysedelen og anvende hans begreber til at underbygge empirien. Ved at sammensmelte min teoretiske forforståelse med informanternes fortællinger har jeg været i stand til at fortolke i analysen og besvare min problemstilling.

Igennem analysen er jeg kommet frem til en forståelse af, at anerkendelse for beboerne handler om at føle sig forstået, set, hørt og blive mødt på en måde, som de kan identificere sig med. Ydermere handler det om at acceptere hinandens forskelligheder og skabe en relation, der er bygget på gensidighed med respekt for hinanden som etiske, juridiske samt solidariske personer.

Anerkendelsen analyserede jeg ud fra Honneths tre sfærer, som gav mig mulighed for at vise, hvordan beboerne følte sig anerkendt og hvilken betydning det havde for deres positive selvforhold. Sammensmeltning mellem min empirien og fortolkning har bidraget med en viden, der har svaret på min problemstilling. Den har derudover også bidraget til ny viden, der konkretiserer, hvad det var, der fik de tidligere stofmisbrugere til at føle sig anerkendt under deres behandlingsforløb på Opbygningsgården. Jeg vil i det følgende gå i dybden med mine fund fra analysen.

I den første del om anerkendelse, den private sfære, viste min analyse, at informanterne oplevede tæt tilknytning til enkeltpersoner, mens de var indskrevet, både blandt de andre beboere i fællesskabet men også blandt socialarbejderne. Fra socialarbejdernes side var det oplevelsen af omsorg og medleven, der gav dem en følelse af anerkendelse. Det kom til udtryk ved, at de havde en relation, hvor de følte sig hørt og de følte, at socialarbejderne forstod deres situation og havde evne til at tale i øjenhøjde med dem. Derudover var der flere, der fik nye venskaber i fællesskabet, som de havde tæt relation til og som havde stor betydning for deres udvikling, mens de var indskrevet. Det har især været i den indledende fase, hvor beboerne var allermost sårbare og havde behov for støtte til at komme i gang med behandlingen. De fik også selv pålagt ansvar overfor enkelte beboere, som de blev tilknyttet og skulle forpligte sig over for, guide og vise omsorg. Relationsdannelserne har givet beboerne øget selvtillid til at skabe betydningsfulde relationer med andre mennesker, som ellers tidligere har været vanskeligt for dem.

Retsmæssigt kan jeg konkludere, at behandlingsformen på Opbygningsgården har givet informanterne en følelse af at være anerkendt i den retlige sfære. Deres følelse af at være anerkendt i den retlige sfære, viste sig ved deres fortælling om, at de selv har taget ansvar og beslutninger for egen behandling og har derudover følt, at de har fået deres behov og ønsker tilgodeset. Ydermere oplevede de sig velinformeret igennem hele deres behandlingsproces, både af socialarbejderne, men

også af deres tætte relationer og fællesskabet, som de hele tiden var i kontakt med. De oplevede heller ikke, at der blev talt hen over hovedet på dem, fordi de deltog i alle de møder, der vedrørte dem og havde dermed muligheden for at komme med indvendinger. Det har endvidere frembragt en følelse af større selvrespekt, der kommer til udtryk ved, at de blev styrket i at tage mere ansvar og være mere deltagende vedrørende deres egen behandling. Deltagelse og ansvar var nemlig ikke det beboerne, var stærkest til, den første tid, de var indskrevet. Det var også i denne periode, der blev taget forbehold, med hvor meget beboerne fik lov til have ansvar for. Dette fordi, at beboernes tilstand, i den første tid, var svækket og påvirket af deres abstinenser. Ikke alle deres ønsker blev realiseret, da nogle af ønskerne var i strid med organisatoriske forhold og visse ønsker kunne påvirke behandlingen negativt. Derfor tog socialarbejderne et større ansvar i starten af forløbet og overlod det langsomt til beboeren, jo mere bevidst vedkommende blev over sin egen situation jo mere ansvar fik han/hun. Dette har dog ikke påvirket deres følelse af anerkendelse i den retlige sfære, da de godt er klar over, at socialarbejdernes handling var for deres eget bedste. En anden vigtig faktor, som analysen viste var, at socialarbejderne på Opbygningsgården besidder en fortrolighedskundskab, hvilket betyder, at de har evnen til at forstå beboernes situation. Dette skabte en tryghedsfølelse, hvor informanterne udtrykte, at de havde nemmere ved at henvende sig til socialarbejderne, for eksempel angående forhold de havde behov for at diskutere. En af grundene til, at socialarbejderne besidder fortrolighedskundskab er, at flere af medarbejderne selv er tidligere stofmisbrugere og dermed har en forståelse for, hvordan det er at være i en stofmisbrugers situation.

Solidarisk anerkendelse opnåede informanterne igennem fællesskabet i døgninstitutionen.

Behandlingen er langt hen ad vejen bygget op omkring et fællesskab, hvor beboerne deltager i aktiviteter og fælles pligter. Fællesskabets rolle fylder rigtig meget, mens socialarbejdernes rolle er mere tilbagetrukket. Dermed er det igennem fællesskabet, at beboerne søger anerkendelse for deres evner og bidrag. Alle beboere har pligter og ansvar overfor hinanden og for fællesskabet, som de skal leve op til. De lærer, at for at være en del af fællesskabet, er man nødt til at bidrage og være aktiv i huset. De skulle tage deres del af pligterne og være til stede til de aftalte møder, spisetider med videre. Fællesskabet var drivkraften for informanternes engagement under deres behandling, hvor de havde en følelse af at være en del af en gruppe, som var orienteret imod et fælles mål. De fik hver deres arbejdsområder, som de havde pligt til og ansvar for at leve op til. Når de udførte deres pligter og var engageret i fællesskabets aktiviteter, blev de anerkendt af de andre beboere for deres bidrag til gruppen. Følelsen af at være en del af et fællesskab og have et fælles mål, var af stor

betydning for alle beboerne. Det gav dem en følelse af at være noget værdifuldt i en gruppe, hvor ens bidrag og egenskaber var til gavn for alle.

I analysen viste informanternes fortællinger, at anerkendelseskampene på Opbygningsgården er drevet af et mål om, at blive en del af fællesskabet. Informanterne havde ved deres ankomst til Opbygningsgården, en identitet som blandt andet var præget af lav selvtillid og en følelse af mindreværd, som gjorde det svært for dem at udtrykke følelser, hvilket påvirkede deres evne til at indgå i sociale relationer negativt. Måden, de udtrykte sig på var ved at have en udadreagerende adfærd eller ved at isolerede sig. Dette kunne ikke accepteres af fællesskabet, fordi der var en forventning om, at man engagerede sig og udfører sine pligter. Dette skabte kampe i fællesskabet for de nye beboere at opnå gensidig anerkendelse. I fællesskabet de blev anerkendt i den solidariske sfære, ligeså snart, de begyndte at være aktive deltagere.

På baggrund af analysen kan jeg sammenfatte, at det har haft en vigtig betydning for stofmisbrugernes behandlingsproces og deres personlige udvikling at blive mødt med anerkendelse. Anerkendelse af beboerne synes at have en høj prioritet på Opbygningsgården, hvilket kommer til udtryk igennem informanternes fortællinger, der fortæller om, at de er blevet set, hørt og forstået igennem hele deres behandlingsproces. Ydermere kan jeg sammenfatte, at følelsen af anerkendelsen har bidraget til udvikling af beboernes selvforhold, som har styrket dem i at gennemføre deres behandling, men også styrket dem i livet udenfor døgninstitutionen. Jeg har således redegjort for, at de rammer stofmisbrugerne befandt sig under, mens de var i behandling på Opbygningsgårdens, har givet dem en følelse af anerkendelse i de tre sfærer, som videre har en betydningsfuld rolle for deres personlige udvikling.

Litteraturliste

Bøger

Asmussen, V & Jönche, S. (2004). *Brugerperspektiver fra stofmisbrug til socialpolitik?* 1. udgave 1. oplag. Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag.

Berg-Sørensen, A. (2012) *Hermeneutik og fænomenologi*. Jacobsen, H, M, Lippert-Rasmussen, K & Nedergaard Peter (red.) I: *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Honneth, A (2003) *Behovet for anerkendelse*. 1. udgave 3. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Honneth, A (2006) *Kamp om anerkendelse*. 1. udgave 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Højlund, P & Juul, S. (2005) *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. 1. udgave 3. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Højberg, H (2009) *Hermeneutik*. Fuglsang, L & Bitsch, P (Red) I *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – På tværs af fagkultur og paradigmer*. 2. udgave, 4. oplag. Roskilde universitetsforlag.

Juul, S & Pedersen, k. (2012). *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori en indføring*. 1. udgave 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Jacobsen, H, M & Jensen, Q, S. (2012) *Kvalitative udfordringer*. 1. udgave 1. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.

Jerlang, E. (2009) *Sociologiske tænkere – Et tekstudvalg*. 1. udgave 1. oplag Hans Reitzels Forlag, København.

Järvin, M & Nils Mortensen (2002) *Det magtfulde møde mellem system og klient – Teoretiske perspektiver*. Järvin, M, Larsen, J & Mortensen Nils i *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus universitetsforlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S (2009) *InterView – introduktion til et håndværk*. 2. udgave, 3. oplag, Hans Reitzels Forlag, København.

Lauridsen, M, Kronbæk, M & Lundsberg, P. (2010) *Stofmisbrug i socialt fagligt perspektiv*. Laursen Grafisk, Tønder.

Mik-Meyer, N & Villadsen, K (2007) *Magtens former – sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. 1. udgave 2. oplag Hans Reitzels Forlag, København.

Payne, M (2005) *Teorier i socialt arbejde*. 1. udgave 1. oplag Hans Reitzels Forlag, København.

Thagaard, T. (2004) *Systematik og indlevelse – En indføring i kvalitativ metode*. Akademisk forlag, København.

Rapporter

Benjaminsen, L, Andersen, D & Sørensen, M. (2009). *Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark*. SFI –rapport.

Hesse, M, Thylstrup, B, Schrøder, S. (2012) *Rapport om døgnbehandling af stofmisbrug*. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.

Juul, S & Riiskjær, E. (2012) *Fælles værdier – I det sociale og sundhedsmæssige arbejde med socialt udsatte*. Ministeriet for sundhed og forebyggelse og social- og sundhedsministeriet.

Thorsager, Christensen & Pihl. (2006) *Det sociale arbejdes betingelser - om rammer for metodisk socialt arbejde i dag*. Socialforskningsinstituttet.

Thorsager, L, Børjesson, E, Christensen, I & Pihl, V (2007). *Metoder i socialt arbejde - Begreber og problematikker*. Socialforskningsinstituttet.

Artikler

Ege, P (2005) *Behandling gør en forskel* I STOF, 5.

Groth, A (2005) *Hvorfor er det så svært at måle, om behandling virker?* I STOF, 5.

Hage-Ali, H & Linden, D (2013) *Kan det betale sig?* I STOF, 21.

Hesse, M (2002) *Program for reduktion af frafald i stoffri behandling* I Nordisk Alkohol og Narkotikatidsskrift, 19.

Thylstrup, B & Hesse M (2012) *Hvordan ser det ud under og efter døgnbehandling?* I STOF, 19.

Internet

Heilmcrone, N (2003) *Notat om retssikkerhedslovens § 4*

http://vbn.aau.dk/files/31931577/Notat_om_retssikkerhedslovens_%C2%A7_4.doc

<http://www.opbygningsgaarden.dk/behandlingen.html>

<http://www.opbygningsgaarden.dk/behandlingen/behandlingsmetoden.html>

<http://www.opbygningsgaarden.dk/behandlingen/tanken-bag-behandlingen.html>

<http://www.opbygningsgaarden.dk/maalgruppe.html>

<http://www.opbygningsgaarden.dk/maalgruppe/visitation.html>

<http://www.opbygningsgaarden.dk/opbygningsgaarden/maal-og-resultater.html>